

Economisch-Statistische Berichten

Rokersangst op de Beurs!

★

Prof. Mr N. E. H. van Esveld

Het nieuwe ontslagrecht

★

Nederlands defensielasten

★

Mr R. J. Erdbrink

30 jaren Rijksbemiddelaars

De periode tot 1942

★

Ir T. P. Huisman

De Internationale Tarwe-Overeenkomst

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

39e JAARGANG

No 1936

WOENSDAG 14 JULI 1954

RIJSSEN

„De glimlach van Twente“

Ideale vestigingsplaats voor industrie

Zeer lage grondprijs (f 1.62½ per m²),
bouwrijp met spoorwegaansluiting,
gas, water, electriciteit.

Ruime arbeidsmarkt.

Bevolking is industrieminded en zeer
werklustig.

Gelegen aan de belangrijke spoorlijn
Amsterdam-Rotterdam-Duitsland.

Rijk aan natuurschoon

Nadere inlichtingen:

INDUSTRIECOMMISSIE

Stadhuis Rijssen (Ov.)

Telefoon K 5480-444, toestel 3

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIEMAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

Nationale Handelsbank, N.V.

Amsterdam - Rotterdam - 's-Gravenhage

Alle Bank- en Effectenzaken

Café-restaurant

DE RIETSCHANS

NIEUW LOOSDRECHT

Gedurende Juli en Augustus avondzwerftochten over de plassen

Vertrek 7.30 uur

vacatures

DEMKA

DE KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE
STAALFABRIEKEN v/h J. M. DE MUNCK
KEIZER N.V. te UTRECHT vraagt een

JONG ECONOMISCH DOCTORANDUS OF JURIST

met belangstelling voor algemeen
economische vraagstukken, vlot sty-
list en gemakkelijke omgangsvor-
men.

Sollicitaties in handschrift, met uitvoerige
inlichtingen, vergezeld van een recente
pasfoto onder no. 54.61 te richten aan de
Afdeling Personeel.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse
Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementenprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgave van
redenen te weigeren.

Rokersangst op de beurs!

Weer is een nieuwe ronde ingeluid wat betreft de „health talk” rondom het sigarettenroken. In „E.-S.B.” van 24 Maart jl. rapporteerden wij, dat het sigarettenverbruik in de Verenigde Staten voor het eerst sedert 20 jaar dalende was, terwijl de bevolking nog steeds toeneemt. De aandelenkoersen der grote sigarettenmaatschappijen ondergingen in het tweede halfjaar van 1953 gevoelige dalingen, hoofdzakelijk als gevolg van de steeds toenemende rokersangst.

Nu wij inmiddels halverwege 1954 gekomen zijn, blijkt wel duidelijk, dat de dalende tendenties in het sigarettenverbruik zich verscherpt hebben doorgezet. Bedroegen de gemiddelde binnenlandse kwartaalafleveringen van de sigarettenindustrie in 1952 nog circa 98½ miljard en in 1953 circa 96½ miljard stuks, het eerste kwartaal van 1954 geeft een totaalcijfer van slechts 88 miljard stuks te zien. *Dit is een daling van bijna 9 pCt, vergeleken met het kwartaalgemiddelde van 1953!*

Weliswaar kan men zich troosten met de gedachte dat het cijfer over één kwartaal niet gelijk hoeft te zijn aan het uiteindelijke kwartaalgemiddelde over een lopend jaar, doch soms is troost wel uitermate schraal. Uit de cijfers van voorafgaande jaren is zeker geen stellige zekerheid te construeren dat het eerste kwartaal een buitengemeen slap seizoen vertegenwoordigt.

Het Research-Committee van de tabaksindustrie, dat wij destijds reeds noemden, heeft een o.i. wat zwakke beurt gemaakt, door met 27 testimonia van medische zijde te verschijnen, welke het sigarettenroken als ongevaarlijk kenschetsen. Doch aan testimonia zal het Amerikaanse publiek, dat reeds jarenlang op testimonia getraceerd werd in sigaretten-annonces, toch wellicht weinig waarde meer toekennen. Tegen cijfermatige argumenten kan men slechts van leer trekken met dezelfde wapenen, niet met testimonia.

En de cijfermatige argumenten tegen het sigarettenroken hebben zich opnieuw opgehoopt, toen het Amerikaanse Kanker Instituut een rapport publiceerde, waaraan de pers gretig een spectaculair cijfervuurwerk ontleende. Dit rapport, gebaseerd op de waarneming van bijna 190.000 proefpersonen tussen 50 en 75 jaar, geeft relatief aanmerkelijk hogere sterfttekansen aan voor regelmatige

sigarettenrokers (één of meer pakjes per dag) dan voor pijp-, sigaren- of niet-rokers. Zouden onze grootvaders dan toch gelijk gehad hebben toen ze het sigarettenroken als een der bedenkelijke moderne fratsen in de ban deden?

Aan het publiceren van een vergrote *relatieve* sterftetekans als gevolg van hartkwalen en kanker kleeft overigens het bezwaar, dat ze omtrent de individuele overlevingskansen van de sigarettenroker weinig concreets zeggen. Een groot relatief verschil in sterftetekans tussen rokers en niet-rokers behoeft namelijk geenszins te beduiden, dat er ook een groot absoluut verschil zou bestaan. Indien de absolute kansen op longkanker of hartverlammingen gering zijn, dan blijven ze gering indien men ze relatief vergroot.

Deze redenering richt zich uiteraard niet tegen het rapport van het Kanker Instituut, doch wel tegen het sterk naar voren brengen van de relatieve verschillen in de persorganen.

De publicatie van het rapport heeft wederom een drukende invloed op de beurs te New York gehad, welke invloed nog slechts enkele dagen werkzaam is en toch al in duidelijke cijfers spreekt. De aandelenkoers van de American Tobacco Company, welke in de eerste helft van Juni nog boven 60 lag, is zeer plotseling gedaald tot 55 à 56, dus tot een nog lager punt dan per ultimo 1953 werd bereikt. Deze daling spreekt nog duidelijker wanneer men bedenkt, dat de koers per ultimo Juni 1953 boven 75 lag.

Ook de aandelen van andere sigarettenmaatschappijen kregen wederom koersverliezen te lijden. Reynolds' Tobacco Company noteerde per ultimo Juni 1953 circa 45; per ultimo December 1953 nog 37½ en per ultimo Juni 1954 nog 34½.

De rokersangst waart dus weer rond op de New Yorkse beurs. Sedert 21 Juni jl. zijn de gevolgen waarneembaar. Ze lijken thans minder spectaculair dan in het najaar van 1953. Toen bestond er bij de industrie echter wellicht nog de hoop, dat het een tijdelijke schrikreactie betrof. Men raakt thans echter minder geneigd, hierin te geloven. Schrik is kortstondig, versombering langdurig. Men went er aan. Wat de versombering toch weer niet minder somber maakt.

Pernis.

Drs J. L. WAGE.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Rokersangst op de beurs!, door Drs J. L. Wage	547	Bedrijfseconomische notities:	
Het nieuwe ontslagrecht, door Prof. Mr N. E. H. van Esveld	549	Nogmaals: fiscale waardering van voorraden, door Drs R. Burgert	558
Nederlands defensielasten	552	Aantekening:	
30 jaren Rijksbemiddelaars; de periode tot 1942, door Mr R. J. Erdbrink	554	De wereldproductie van tabak	560
De Internationale Tarwe-Overeenkomst, door Ir T. P. Huisman	556	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet	561
		Recente economische publicaties	562

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Prof. Mr N. E. H. VAN ESVELD, Het nieuwe ontslagrecht.

Op 1 Juli jl. zijn de nieuwe bepalingen inzake het wettelijke ontslagrecht in werking getreden. Aangezien de totstandkomingsgeschiedenis nogal bewogen was en in het parlement veel juridische beschouwingen vermengd zijn met sociaal-politieke, is in dit artikel een poging gedaan de juridische betekenis der nieuwe artikelen uit het B.W. afzonderlijk te belichten en daarnaast de sociaal-politieke achtergrond aan te duiden. Achtereenvolgens worden zo de totstandkomingsgeschiedenis, de juridische achtergrond, de korte inhoud der nieuwe bepalingen, het juridische aspect der wijzigingen en de sociaal-politieke achtergrond besproken.

Nederlands defensielasten.

De Nederlandse defensie-inspanning, in termen van de verrichte en nog te verrichten kasuitgaven, is een inspanning, die tot en met 1954 een stijgend beroep doet op de nationale hulpbronnen. In de jaren 1955 t/m 1957 echter zullen — in de veronderstelling, dat de stijging van het nationaal product normaal zal doorgaan — de defensie-uitgaven gemiddeld jaarlijks een dalend percentage van onze nationale hulpbronnen in beslag nemen. In de achterliggende jaren heeft de militaire krachtsinspanning bepaald geen inflatoir stempel op onze nationale economie gezet. Dit nu zal ook in de naaste toekomst niet het geval zijn. Bij het formuleren van een dergelijke stelling dient men uiteraard tal van reserves in acht te nemen. Zoals echter de zaken zich thans aandienen, wijst alles er op, dat de financiële lasten der herbewapening na 1954 verhoudingsgewijs minder zwaar zullen drukken. Uit vele oogpunten, en ook uit dat der zuivere defensie-opbouw en -instandhouding, kan een dergelijke vergrote armslag nuttig zijn. Het regime van kruissnelheid, waarop de Nederlandse defensie-inspanning na de acceleratie van de eerste vier opbouwjaren zal overgaan, betekent, dat uit de aldus beschikbaar komende krachtreserve het tempo zo nodig opnieuw kan worden verhoogd. Economisch-financieel gaat dus ook ons land de weg der „new look”, zij het dan ook wat later dan de meeste NAVO-partners.

Mr R. J. ERDBRINK, 30 jaren Rijksbemiddelaars; de periode tot 1942.

In verband met het feit, dat 30 jaar geleden de Arbeidsgeschillenwet in werking trad, worden in dit artikel grepen uit de historie gedaan, waaruit een indruk kan worden gekregen van het werk van de Rijksbemiddelaars tot 1942. Het in dit nummer opgenomen gedeelte heeft betrekking op het tijdvak 1923-1940, toen de taak van de Rijksbemiddelaars zich zuiver tot het verlenen van bemiddeling tussen partijen beperkte, en op de periode 1940-1942, toen de Rijksbemiddelaars belast werden met het toezicht op het loonpeil in Nederland. Met deze geschiedenis als achtergrond zal in een volgend nummer de periode na 1945 worden behandeld.

Ir T. P. HUISMAN, De Internationale Tarwe-Overeenkomst.

Van 16 tot 20 Juni jl. vergaderde de „International Wheat Council” te Londen. Met als achtergrond het gemeenschappelijk standpunt, dat het voor de tarwe-

exporterende noch voor de importerende landen van belang is, dat er bij de tarwe een crisis op de wereldmarkt ontstaat, werd de vraag besproken, of de overeenkomst het lopende jaar bevredigend heeft gewerkt. Erkend werd, dat, inzonderheid door het niet-toetreden van Engeland en Italië, het kwantum t.o.v. de totale wereldexport te klein is geworden om een degelijke stabiliserende werking te mogen verwachten. Zolang de vrije tarweprijs zich echter beweegt tussen het minimum en het maximum heeft dit weinig betekenis, omdat dan de im- en exportlanden vrij zijn te kopen, resp. te verkopen buiten de overeenkomst. Vrij kort na het begin der overeenkomst is de vrije tarweprijs, die jaren lang boven het huidige maximum lag, gedaald tot ver daar beneden. De importeurs zouden, wanneer de prijs voor 1 Augustus op het minimum komt, kunnen worden verplicht het volledige gegarandeerde kwantum af te nemen. In vele gevallen doen zij dit, om verschillende redenen, liever niet. Het is nog niet te zeggen, welke stappen zullen worden gedaan om tot een overeenkomst met grotere deelname te komen. Onder de huidige omstandigheden kan wel een sterk streven van importeurszijde worden verwacht om deze te baseren op een lager prijsniveau dan thans, doch ook andere vraagstukken zullen op de in October a.s. te houden Council-vergadering aan de orde komen. Wellicht, dat weer het systeem van automatische prijsaanpassing aan de orde wordt gesteld.

— SOMMAIRE —

Prof. Mr N. E. H. VAN ESVELD, Les nouvelles dispositions sur les congédiements.

Les nouvelles dispositions concernant le congédiement légal sont entrées en vigueur aux Pays-Bas le 1er juillet dernier. Cet article expose successivement les rétroactes de la loi et son arrière-plan juridique. L'auteur donne ensuite un bref résumé des nouvelles dispositions. Il examine enfin l'aspect juridique des modifications intervenues ainsi que leur arrière-plan politique et social.

Les charges de la défense nationale aux Pays-Bas.

Jusqu'en 1954, l'effort de défense aux Pays-Bas a provoqué un appel croissant aux ressources nationales. A partir de 1955 jusqu'en 1957 les dépenses moyennes de défense absorberont annuellement un pourcentage décroissant de ces ressources. Au cours de ces dernières années, l'effort de défense militaire n'a pas imprimé un caractère inflatoire déterminé à l'économie néerlandaise. Suivant l'auteur, ce ne sera pas non plus le cas dans un proche avenir.

Mr R. J. ERDBRINK, Le Collège des Conciliateurs d'Etat existe 30 ans; examen de la période s'étendant jusqu'en 1942.

En corrélation avec le 30e anniversaire de l'entrée en vigueur aux Pays-Bas de la loi sur les conflits du travail, cet article cite quelques cas, qui permettent de se former une opinion sur l'oeuvre des Conciliateurs d'Etat jusqu'en 1942.

Ir T. P. HUISMAN, l'Accord international sur le froment.

L'„International Wheat Council” s'est réuni à Londres du 16 au 20 juin dernier. L'auteur examine les problèmes traités à cette conférence.

Het nieuwe ontslagrecht¹⁾

(1.) De totstandkomingsgeschiedenis.

Op 1 Juli zijn de bepalingen van het nieuwe ontslagrecht in werking getreden. Hieraan is in de pers betrekkelijk weinig aandacht besteed, hetgeen opmerkelijk is, aangezien de geschiedenis van de totstandkoming bewogen was. Deze bewogenheid was geen uiting van afkeer van nieuwe beschermende regelen. Integendeel, het georganiseerde bedrijfsleven had door de spreekbuis, welke de door de Stichting van de Arbeid voor de herziening van het ontslagrecht ingestelde commissie bood, duidelijk te kennen gegeven ingrijpende wijziging van de ontslagbepalingen wenselijk te achten. Wat wel de parlementaire behandeling heeft vertraagd, is de quaestie inzake de beslissing van ontslaggeschillen. Het valt op, dat zij ook reeds door de Stichting van de Arbeid werd aangesneden. Deze had hiervoor grote belangstelling, omdat de practijk van het Buitengewoon Besluit Arbeidsverhoudingen, krachtens hetwelk voor de meeste ontslagen toestemming van de directeur van het gewestelijk arbeidsbureau nodig is, velen uit het bedrijfsleven en met name de werkgevers niet bevredigde.

De Stichting adviseerde niet uit eigen beweging. Op 26 Juli 1946 had de Minister van Justitie haar gevraagd hem van advies te willen dienen. Reeds na een jaar en drie dagen lag het advies op zijn tafel, waarna op 23 September 1947 een commissie onder leiding van Prof. Levenbach werd ingesteld met als opdracht een wetsontwerp voor te bereiden. Het ontwerp van wet tot wijziging van de bepalingen omtrent het ontslag bij arbeidsovereenkomsten kon op 30 Juni 1948 bij de Tweede Kamer worden ingediend. In het voorlopig verslag van 2 Maart 1950 wordt direct alweer ingegaan op de rechtspraak in arbeidszaken, welke men slecht verzorgd vond, met name door de ondeskundigheid van de rechter en de lange duur der processen. De Minister ging diep en veelal met instemming op de opmerkingen hierover van de vaste commissie voor privaaten strafrecht uit de Kamer in, maar verklaarde nochtans in zijn Memorie van Antwoord van 15 April 1952 de wijziging in het materiële recht onafhankelijk van die in het formele recht te willen doorvoeren. Er bestond immers nog geen eenstemmigheid over de vraag, hoe de rechtspleging in arbeidszaken zou dienen te worden ingericht, zelfs had men veelal nog geen heldere voorstelling daarover. Bedrijfsrechtspraak, speciale arbeidsrechters, een hervormde kantonrechtspraak met lekenbizzitters, zij kwamen alle ter sprake en het resultaat was, dat men het slechts eens werd over één zaak, te weten de noodzaak om de controle van de gewestelijke arbeidsbureaux te handhaven zolang de quaestie van de rechtspleging niet was geregeld.

Tijdens de openbare behandeling in de Tweede Kamer is aan de materiële wijziging van het ontslagrecht slechts

weinig aandacht geschonken en richtte het gehele politieke debat zich voornamelijk weer op bovengenoemde twee punten, die er technisch geheel buiten stonden, doch maatschappelijk nauw verband er mee hielden, te weten dus de herziening der arbeidsrechtspraak en de verhouding van het ontwerp tot het B.B.A. Vooral het B.B.A. vormde voor velen een steen des aanstoots, omdat men had gehoopt met het nieuwe ontslagrecht verlost te geraken van de ambtelijke controle op het ontslag.

De schriftelijke voorbereiding van de behandeling in de Eerste Kamer ademde dezelfde geest. Ook hier domineerde de angst voor de dubbele controle van de directeur van het gewestelijk arbeidsbureau en van de rechter, die krachtens de nieuwe, voorgestelde bepalingen tot oordeel over vermeend „kennelijk onredelijk ontslag” is geroepen.

Minister Donker hield echter een vaste koers en bleef staan op het uitdrukkelijke standpunt, dat beide „controles” elkaar niet overlappen, doch integendeel slechts aanvullen. Het opmerkelijke was nu zelfs, dat hij in de Eerste Kamer verklaarde het naast elkaar bestaan dier controles zeer aantrekkelijk te vinden, terwijl voordien steeds ook door de Regering ervan werd uitgegaan, dat de toestemming van het gewestelijk arbeidsbureau zou kunnen vervallen, zodra een bevredigende oplossing voor de rechtspraak in arbeidszaken zou zijn gevonden.

(2.) De juridische achtergrond.

Om de draagwijdte van het nieuwe ontslagrecht te kunnen beseffen is het wel nodig zich nog even te realiseren waarop de oude, met ingang van 1 Juli jl. vervallen bepalingen neerkwamen. Ook pas hierdoor is het mogelijk de bedoeling en betekenis van de controle ingevolge het B.B.A. te begrijpen en te oordelen over de nieuwe bevoegdheid des rechters om bij kennelijke onredelijkheid van het ontslag schadevergoeding, herstel der dienstbetrekking of betaling ener afkoopsom te gelasten. Immers, wat is er de laatste jaren al niet geschreven en gepraat over het ontslagrecht zonder dat men nauwkeurig op de hoogte was van de zaken, waarover men het had. Hoe oproerig klonken niet de Voorlopige Verslagen en hoe „onaanmemelijk” scheen niet „de voorgedij der Overheid”. Minister Donker kon van het soms te kort schieten van de kennis der opposanten handig gebruik maken; hij kon vooral ook gunstig manoeuvreren, doordat men de bezwaren tegen het B.B.A., welke immers als zodanig niets met het nieuwe ontslagrecht hebben te maken en tegen de Minister van Sociale Zaken geopperd moeten worden, naar aanleiding van de nieuwe ontslagbepalingen tegen hem aanvoerde. Het resultaat was dan ook, dat beide Kamers der Staten-Generaal het ontwerp zonder hoofdelijke stemming aannamen.

Hieruit blijkt duidelijk, dat men het geldende ontslagrecht als verouderd beschouwde en de arbeider grotere beveiliging tegen economisch niet verantwoord ontslag wilde geven.

Waarin was de zwakke positie van de sociaal toch al afhankelijke arbeider gelegen? Een zeer summier overzicht van de oude bepalingen zal het antwoord kunnen geven.

¹⁾ Tot dit artikel is geïnspireerd door het boekje „Nieuw Ontslagrecht” van Mr N. W. A. van Eijk (Nederlandsche Uitgeversmaatschappij N.V.), hetwelk de redactie mij ter recensie toestuurde. Het boekje is een aflevering uit een serie voor het moderne bedrijfsleven en uitnemend geschikt voor het gebruik in de practijk. Een korte inleiding van vier en een halve bladzijde vertelt iets over het arbeidscontract, waarna een toelichting van vier en dertig bladzijden het ontslagrecht zelf behandelt. De rest van het boekje wordt ingenomen door de naast elkaar afgedrukte oude en nieuwe tekst. De enige critiek, die ik kan uitoefenen, betreft dit deel van het boekje, dat voor rekening van de typograaf komt. Vaak komt het namelijk voor, dat de tekst van de oude artikelen ruimer of gedrongener is gezet dan de tekst van de nieuwe, waardoor het uitermate lastig is om met een oogopslag na te gaan in welke passages de tekst is gewijzigd. Ook zijn er onnauwkeurigheden: drukfouten en, wat erger is, weglatingen (bijv. in art. 1639 i (oud) het gehele tweede lid).

Een der vier elementen van de arbeidsovereenkomst is, dat de arbeider zich verbindt gedurende zekere tijd arbeid te verrichten. Onder andere hierdoor kan zij worden onderscheiden van de aanneming van werk en de overeenkomst tot het verrichten van enkele diensten. Die „zekere tijd” kan wel doch behoeft niet van tevoren bepaald te worden. Niet alleen partijen kunnen een arbeidsovereenkomst tot een voor bepaalde tijd maken, de wet spreekt ook van wet, verordening, of bij gebreke daarvan het gebruik. Bij een dergelijke naar tijdsduur bepaalde overeenkomst is opzegging uiteraard alleen nodig, indien overeenkomst, reglement, wet, verordening of gebruik dit vereisen. Gemeenlijk behoeft een arbeider, die bijvoorbeeld voor een jaar of voor een seizoen is aangeworven, niet opgezegd te worden. Tot zover de rechtsbepalingen, die zijn blijven gelden.

Was omtrent de duur der overeenkomst echter niets bepaald, dan werd zij in het oude recht geacht voor onbepaalde tijd te zijn aangegaan. Het is logisch, dat de opzegging hierbij een veel gewichtiger rol speelde dan bij de contracten met bepaalde tijdsduur, waar zij uitzondering was. Ieder der partijen kon zo'n overeenkomst voor onbepaalde duur dan uiteraard doen eindigen wanneer hij wilde, mits hij daarbij rekening hield met de overeengekomen of door de wet aangegeven termijn van opzegging en de, door overeenkomst of gebruik bepaalde dag, waartegen kon worden opgezegd. Met betrekking tot de termijn van opzegging was bepaald, dat hij op niet langer dan zes maanden mocht worden gesteld. Was niets bepaald, dan gold, zoals ik hierboven reeds schreef, de termijn die de wet aangaf en welke gelijk was aan „de tijd, die gewoonlijk tussen twee opvolgende uitbetalingen van het in geld vastgesteld loon verstrijkt, doch niet langer dan zes weken”. Ik laat dit cursief drukken, omdat in verreweg de meeste gevallen de arbeidsovereenkomsten voor onbepaalde duur zijn gesloten, terwijl niets bepaald is omtrent de termijn van opzegging. Aangezien vrijwel alle loonarbeiders per week worden uitbetaald, konden de werkgevers hun arbeiders doorgaans dus met een week opzegging ontslaan.

Dat was de „rechteloosheid”, waarover in toenemende mate werd geschreven en welke inderdaad zeer laakbaar was. Van arbeiders, die men een leven lang in dienst had gehad, kon men zich zonder meer, dat wil zeggen zonder uitzicht op pensioen, ontdoen en men kon hen vervangen door jongere krachten.

Maar het oude ontslagrecht bevatte nog een eigenaardigheid. Het qualificeerde een verbreking van de dienstbetrekking zonder opzegging, of zonder inachtneming van de opzeggingstermijn als onrechtmatig, *tenzij* deze plaatsvond om een zogenaamde dringende reden of met betaling ener schadeloosstelling. Het betalen ener schadevergoeding kon dus een onrechtmatig ontslag wettelijk rechtmatig maken. Ook hiertegen richtte zich gaandeweg een steeds sterker protest van het rechtsbewustzijn, hetwelk dergelijke „rechtmatige” ontslagen vaak „kennelijk onredelijk” vond.

(3.) Korte inhoud der nieuwe bepalingen.

De wijzigingen in het ontslagrecht komen nu neer op het volgende:

1. De verlenging van de opzegtermijn voor de werkgever tot tenminste zoveel weken als de dienstbetrekking na de meerderjarigheid van de arbeider gehele jaren heeft geduurd en voor de arbeider ten-

minste zoveel weken als de dienstbetrekking na zijn meerderjarigheid tijdvakken van twee gehele jaren heeft geduurd, met dien verstande, dat uit dezen hoofde de opzeggingstermijn voor de werkgever ten hoogste 13 weken en voor de arbeider ten hoogste 6 weken zal bedragen.

2. De mogelijkheid op te komen tegen kennelijk onredelijk ontslag waarna de rechter naar billijkheid een schadevergoeding zal kunnen toekennen. De rechter kan ook veroordelen de dienstbetrekking te herstellen. Ten slotte kan hij, nadat herstel is gelast, bepalen dat de verplichting tot herstel vervalt door betaling van een in het vonnis vastgestelde afkoopsom.
3. Het verbod van opzegging door de werkgever tijdens ziekte, welke nog geen twee jaren heeft geduurd, en militaire of soortgelijke dienst.
4. De vervanging van het onderscheid tussen „dienstbetrekkingen voor bepaalde of voor onbepaalde tijd” door dat tussen „dienstbetrekkingen, waarbij wel en waarbij geen opzegging is vereist”.
5. De vervanging van het onderscheid tussen „onrechtmatige en rechtmatige verbreking” door dat tussen „verbreking al dan niet met schadeloosstelling”.
6. Gewijzigde regeling van de wettelijke schadeloosstelling, waaronder mogelijkheid tot termijnbetaling.
7. Gewijzigde regeling van de ontbinding der arbeidsovereenkomst wegens gewichtige redenen.
8. Gewijzigde regeling van de concurrentieclausule.

(4.) Het juridische aspect der wijzigingen.

Na het in de tweede paragraaf behandelde wordt de zin van de hierboven opgesomde wijzigingen wel duidelijk. Juridisch doet het er alleen maar toe, of een arbeidsovereenkomst opzegging behoeft of niet, zodat de wet niet meer gewaagt van een dienstbetrekking, welke geacht wordt voor onbepaalde tijd te zijn aangegaan. Wordt een uit zich zelf aflopende dienstbetrekking voortgezet, dan is nadien voor de beëindiging opzegging nodig.

Die opzegging is, evenals voorheen, gebonden aan een termijn, gelijk aan de tijd, die gewoonlijk tussen twee opvolgende uitbetalingen van het in geld vastgesteld loon verstrijkt, doch niet langer dan zes weken. Bij schriftelijke overeenkomst of reglement kan echter anders worden bepaald. Men is dan echter gebonden aan het maximum van zes maanden.

De nieuwe wettelijke opzeggingstermijnen, welke wij hierboven noemden, gelden hier echter als minima en zijn dus dwingend recht. Echter, zoals de wet uitdrukkelijk vaststelt, alleen ten opzichte van de individuele patroon en arbeider en niet ten opzichte van hetgeen afwijkend in collectieve arbeidsovereenkomsten of in regelingen door of namens een bevoegd publiekrechtelijk lichaam is bepaald. Dit is een opmerkelijke technische nieuwigheid. Wel mogen de individuele patroon en arbeider van de wettelijke minimum-opzeggingstermijnen afwijken met een verlenging van de opzeggingstermijn, maar dan mag die termijn voor de arbeider niet langer zijn dan zes maanden en voor de werkgever niet korter worden gesteld dan op het dubbele van die voor de arbeider.

* Misschien kan een voorbeeld het wettelijk bepaalde verduidelijken. Een na zijn meerderjarigheid in dienst getreden arbeider krijgt na drie jaren ontslag. De wettelijke minimum-termijn is dan drie weken. Zou hij een maandloner zijn en niets omtrent een opzeggingstermijn zijn bepaald, dan zou de opzeggingstermijn een

maand zijn. Zou wel een termijn zijn bepaald en deze bijvoorbeeld zijn gesteld op 6 weken, dan zou de wettelijke minimum-termijn hiaraan ook niets veranderen. Zou echter zijn overeengekomen, dat de wettelijke minimum-termijnen verdubbeld worden, dan had de werkgever een termijn van 6 weken in acht te nemen. Was de man dertig jaar in dienst, dan zou verdubbeling van de wettelijke minimum-termijn toch de toegelaten 6 maanden (26 weken) niet hebben overschreden.

Zoals ik reeds vertelde, is de mogelijkheid om op te komen tegen kennelijk onredelijk ontslag ook nieuw. Na alle discussies hierover loont het de moeite om na te gaan wat de betekenis er van zal zijn. Het begrip „kennelijk onredelijk” heeft vele toelichtingen gehad. In de Eerste Kamer omschreef Minister Donker het ten slotte als „schromelijk onbillijk”. Voordien had de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer het woord „kennelijk” omschreven als „voor een redelijk mens duidelijk”. Kennelijk onredelijk zou dan zijn „voor een redelijk mens duidelijk onredelijk”! Met nadruk verklaarde de Minister, dat „kennelijk onredelijk” niet beperkt uitgelegd moet worden als „misbruik van recht”. Het was Prof. Molenaar geweest, die ten dezen om een duidelijke verklaring had verzocht en de vraag had gesteld, of er mee bedoeld was „l'intention de nuire”.

Het is de rechter, die het begrip „kennelijk onredelijk ontslag” inhoud zal hebben te geven. Om de rechtspraak een richtlijn te geven, somt de wet enkele voorbeelden op. Beëindiging van de dienstbetrekking door de werkgever zal onder andere kennelijk onredelijk geacht kunnen worden, wanneer, aldus de wet, (a) deze geschiedt zonder opgave van redenen of onder opgave van een voorgewende of valse reden; (b) de gevolgen der beëindiging, mede in aanmerking genomen de voor de arbeider getroffen voorzieningen en de voor hem bestaande mogelijkheden om ander passend werk te vinden, voor hem te ernstig zijn in vergelijking met het belang van de werkgever bij de beëindiging; (c) deze geschiedt in verband met een verhindering van de arbeider om de bedongen arbeid te verrichten omdat hij in militaire of soortgelijke dienst is of gaat; (d) deze geschiedt in afwijking van een in de bedrijfstak of de onderneming krachtens wettige regeling of gebruik geldende getalsverhouding- of ancienniteitsregeling, tenzij hiervoor zwaarwichtige gronden aanwezig zijn. Als de arbeider de dienstbetrekking beëindigt, zal onder andere kennelijk onredelijk worden geacht, aldus de wet, de ontslagname zonder opgave van redenen of onder opgave van een voorgewende of valse reden, alsmede de ontslagname, waarvan de gevolgen voor de werkgever te ernstig zijn in vergelijking met het belang van de arbeider bij de beëindiging.

Ik schreef reeds, dat het aantal redenen voor ontslag, dat als kennelijk onredelijk kan worden beschouwd, niet gelimiteerd is. De rechtspractijk zal aanwijzen welke gevallen om welke redenen in deze rechterlijke zeef blijven hangen.

Om nog eens een poging te doen de betekenis van deze nieuwe zeef duidelijk te schetsen, moge hieronder een overzicht volgen van de verschillende sancties, waarmee de door een niet gewenst ontslag getroffen (dit kan zowel de arbeider als de werkgever zijn) in het nieuwe ontslagrecht kan worden beschermd. Als de voor een regelmatige beëindiging gestelde bepalingen niet zijn in acht genomen, bestaat de mogelijkheid tot (a) gefixeerde schadeloosstelling, (b) volledige schadevergoeding over

de tijd dat de dienstbetrekking nog ten minste had moeten voortduren, (c) herstel van de dienstbetrekking, c.q. te vervangen door een afkoopsom. Als het ontslag kennelijk onredelijk wordt geoordeeld, zijn de mogelijke sancties: (a)-schadevergoeding naar billijkheid te bepalen, (b) herstel van de dienstbetrekking, c.q. te vervangen door een afkoopsom. Als de toestemming van de directeur van het gewestelijk arbeidsbureau ontbreekt, bestaat de mogelijkheid van het invoeren van de nietigheid van het ontslag. In een Nota naar aanleiding van het eindverslag van de Eerste Kamer wordt zeer duidelijk vastgesteld, dat de in het nieuwe ontslagrecht geregelde sancties buiten toepassing blijven als het om deze rechtsgrond gaat.

(5.) *De sociaal-politieke achtergrond.*

Ongemerkt zijn wij met de laatste alinea van de vorige paragraaf verzeild in de sociale politiek. Het is begrijpelijk, dat dit tijdens de parlementaire behandeling ook steeds geschiedde. Immers, hoewel het nieuwe ontslagrecht op zich zelf reeds beoogt een volledige bescherming tegen ongewenst ontslag te bieden, blijft daarnaast de controle door de directeur G.A.B. bestaan, welke praktisch hetzelfde beoogt. Het is dus logisch, dat herhaaldelijk de vraag is gesteld, of de eindcontrole op kennelijk onredelijk ontslag door de rechter niet in de plaats diende te komen van de ambtelijke controle ingevolge het B.B.A. Aanvankelijk, ik schreef het hierboven reeds, heeft de Regering de indruk gewekt, als zou zij voor deze gedachte gevoelen, mits de reorganisatie van de rechtspraak in arbeidszaken zou zijn doorgevoerd. Gaandeweg bleek echter, dat zij van oordeel was, dat beide vormen van controle best naast elkaar (of na elkaar) zouden kunnen bestaan.

Of dit theoretisch is vol te houden, betwijfel ik, aangezien de interpretatie door de rechter van het begrip kennelijk onredelijk ontslag zeer ruim kan zijn en best het rechtvaardigheidsoordeel van de directeur G.A.B. kan omvatten.

Practisch is naar mijn mening echter veel voor het standpunt van de Minister te zeggen. In de Eerste Kamer voerde hij immers aan, dat door de G.A.B. jaarlijks van 60 tot 70 duizend gevallen worden afgehandeld; een lawine dus, waaronder de normale rechtspleging der kantongerechten bedolven en voorgoed ontwricht zou worden. Voorts is de controle ingevolge het B.B.A. preventief, zodat veel narigheid kan worden voorkomen. Narigheid, welke door de rechter met zijn veroordeling tot bijvoorbeeld herstel der dienstbetrekking (c.q. afkoopsom) lang niet altijd zal kunnen worden ongedaan gemaakt. Ten slotte is de taak der directeurs G.A.B. niet beperkt tot een oordeel over de rechtvaardigheid van het ontslag. Zij hangt samen met de bevordering van de rust op de arbeidsmarkt, teneinde een ongestoorde en zo gunstig mogelijke productie te verkrijgen.

Andermaal neem ik mijn toevlucht tot een voorbeeld om het geschrevene te verduidelijken. Bij de aanvraag om ontslag van een 45-jarige arbeider zal de directeur G.A.B. hebben na te gaan welke bijzondere omstandigheden hiertoe aanleiding hebben gegeven en wat de consequenties voor de betrokkene zullen zijn. Zodra de situatie op de arbeidsmarkt in het geding komt, zullen ook de persoonlijke omstandigheden van de arbeider (leeftijd, opleiding, bekwaamheid, herplaatsingskans, familie-omstandigheden, woonplaats, etc.) een rol gaan spelen en zullen ook de omstandigheden van de onderneming moeten meespreken. Bij overbezetting op een

fabriek zal wellicht toestemming tot ontslag van een of meer arbeiders gegeven worden, maar het hangt van de persoonlijke omstandigheden af welke arbeiders daarvoor uitgekozen zullen worden. Vaak zullen de persoonlijke belangen van jongeren door ontslag minder gelaederd worden dan van ouderen, van vrouwen minder dan van mannen. Het is hierdoor, dat een controle op ontslagen teneinde de rust op de arbeidsmarkt te bestendigen, van zelf overgaat in een controle op de rechtvaardigheid.

Het is duidelijk, dat de directeuren G.A.B. voor een uiterst moeilijke taak staan. Teneinde zo objectief mogelijk werkzaam te kunnen zijn, heeft het Rijksarbeidsbureau Richtlijnen vastgesteld, waarvan enkele maanden geleden een herziene uitgave is verschenen. Hierin wordt zeer uitvoerig ingegaan op de vele mogelijkheden, welke zich kunnen voordoen, en worden nogal stringente aanwijzingen gegeven. Als men deze richtlijnen doorleest wordt men getroffen door de evenwichtige en objectieve

afweging van belangen. Belangen, zowel van werkgever, als van werknemer en van arbeidsmarkt. Het is dan ook minder het principe ener objectieve praeventieve controle, waartegen het bedrijfsleven optort dan de subjectieve toepassing er van in de tienduizendvoudige praktijk. Hiervan zijn mij gevallen bekend, welke inderdaad als „verwerpelijke voogdij” kunnen worden gekenschetst. In dit artikel over het nieuwe ontslagrecht kan ik op die, daarmee als zodanig niets te maken hebbende, bemoeiing van de arbeidsbureaux niet ingaan, al wil ik wel als mijn mening geven, dat het bedrijfsleven niet van twee wallen kan eten. De onmiskenbare en economisch onschatbare rust op de Nederlandse arbeidsmarkt is mede gekocht met de praeventieve controle op de ontslagen ingevolge het B.B.A. Zolang deze naar menselijke maatstaven en voor menselijke mogelijkheden zeer redelijk werkt en de nieuwe waarborgen nog niet op haar bruikbaarheid en efficiëntie zijn getest, dient zij niet afgeschaft te worden.

Rotterdam.

N. E. H. VAN ESVELD.

Nederlands defensielasten

Men schrijft ons:

Regering, Parlement en pers hebben in de achterliggende weken het probleem van Nederlands defensie behandeld op een niveau, dat waardering verdient. Kwam de zgn. Derde Defensienota ¹⁾ in ruime mate tegemoet aan het verlangen naar opening van zaken, dat de volksvertegenwoordiging in December 1953 kenbaar maakte, de aansluitende perscommentaren en ten slotte het debat in de Tweede Kamer op 22 en 23 Juni jl. stonden — enkele gebruikelijke uitzonderingen daargelaten — op behoorlijk plan. Een voorbeeldige functionering van het democratisch stelsel, waardoor thans ieder burger over materiaal tot verscherpte oordeelsvorming beschikt.

Inderdaad is de Nederlandse defensie, vooral ook economisch-financieel, het overdenken waard. Werd tussen de beide wereldoorlogen deze defensie veelal als een toevallige begrotingspost beschouwd, die hoogstens enkele honderden miljoenen gulden beliep, sinds de jaren 1940-1945 nemen Oorlog en Marine tezamen milliardcijfers voor hun rekening, welke inning en besteding voor de andere sectoren der volkshuishouding van eminent belang zijn. Op het gebied der militaire personeelsvoorziening zijn de modaliteiten van de dienstplicht van rechtstreekse betekenis voor telkens weer grote aantallen jonge arbeidskrachten, en daarmee voor de situatie op de arbeidsmarkt als geheel. Bij de voorziening in de behoefte aan beroepspersoneel, vooral specialisten, staan land-, lucht- en zeemacht in directe concurrentie met het bedrijfsleven. Op het gebied der materieelvoorziening zijn zowel de activiteit in diverse binnenlandse bedrijfstakken als de betalingsbalanssituatie onmiddellijk in het geding. Door laatstgenoemd complex heen speelt een snelle militair-technische ontwikkeling, die bepaalde categorieën van vaak kostbaar materieel tot versnelde veroudering — zo men wil: verkorting van de „economische” levensduur — veroorzaakt. Grote problemen ten slotte, ook weer economisch-financiële, hangen samen met het feit, dat Nederlands defensievoorbereiding zich voltrekt in een stelsel van internationale samenwerking, waarin elk land tot verdeling van lasten bereid is, mits ieder het maximum

aan eigen inspanning verricht. Kortom: het opvallende verschijnsel, dat na een tweetal wereldoorlogen de maatschappelijke vraagstukken zo ingewikkeld zijn geworden, manifesteert zich kennelijk ook op het gebied van onze defensie-opbouw. Een poging tot het trekken van enkele eenvoudige hoofdlijnen is dus alleszins gerechtvaardigd.

Kasuitgaven vs begrotingscijfers.

De milliardcijfers, welke zojuist werden genoemd, deden op de defensiebegroting hun intrede in 1951. De Derde Defensienota zet uiteen ²⁾, dat de Regering, mede op grond van plaatsgevonden overleg in de NAVO, einde 1950 tot de gevolgtrekking kwam, dat een aanzienlijke verhoging van onze defensie-inspanning noodzakelijk was. Weliswaar vertoonde de financieel-economische situatie van ons land omstreeks de jaarwisseling 1950/51 zorgwekkende aspecten (de Korea-hausse op de grondstoffenmarkten had de betalingsbalans aanzienlijk verslechterd), doch de sombere internationale toestand maakte het onvermijdelijk, de defensie in snel tempo te versterken. In Maart 1951 hechtte de Tweede Kamer haar goedkeuring aan het voorstel der Regering om voor de jaarbegrotingen 1951 t/m 1954 uit te gaan van een totaal van f 6 mrd voor defensie-uitgaven. Bij deze budgettaire voorzieningen dient nog een totaal van f 600 mln aan gelden van de zgn. „tegenwaarderekening” te worden gevoegd, welk bedrag eveneens voor militaire uitgaven in genoemde periode ter beschikking kwam ³⁾; voor elk der vier genoemde jaren kwam derhalve voor defensiedoeleinden gemiddeld per jaar f 1.650 mln beschikbaar.

Vergeleken met het bedrag van ruim f 926 mln, dat in 1950 voor defensiedoeleinden werd uitgegeven — d.i. ruim 5 pCt van het nationaal inkomen in marktprijzen ⁴⁾ — zouden uitgaven van f 1.650 mln per jaar van 1951 af de Nederlandse volkshuishouding inderdaad voor grote problemen hebben geplaatst. Er schuilt hier echter, vooral voor buitenlandse waarnemers, die vaak het Nederlandse budgettaire stelsel niet doorzien, een gevaarlijke adder onder het gras: vier jaarbegrotingen ten bedrage van f 1.500 mln betekenen nog niet, dat per jaar ook inder-

¹⁾ „Nota inzake het Defensiebeleid”, 18 Mei 1954; Staatsdrukkerij en Uitgeverijbedrijf, 's-Gravenhage.

²⁾ T.a.p., blz. 94, 95 en 96.

³⁾ Vgl. de Derde Defensienota, blz. 259, voetnoot 1.

⁴⁾ Gegeven ontleend aan de Miljoenennota 1954.

daad f 1.500 mln wordt uitgegeven, zelfs al worden de bedragen volledig verbonden; art. 24 der Comptabiliteitswet geeft, zonder dat bijzondere procedures nodig zijn, de mogelijkheid om begrotingsbedragen van een bepaald jaar te doen overlopen naar het volgende jaar. Aldus was de gelegenheid aanwezig om het beschikbare totaal van f 6,6 mrd — voor de kasuitgaven tellen de tegenwaardefondsen weer mee — zodanig in de tijd te verdelen, dat enerzijds het belang van de militaire opbouw, anderzijds het belang van monetaire en financiële stabiliteit zo goed mogelijk zou worden gediend. Voor een beoordeling van de invloed, die de defensie-inspanning economisch-financieel op de Nederlandse volkshuishouding uitoefent, zijn niet de budgettaire voorzieningen, doch de werkelijk verrichte defensie-uitgaven bepalend ⁵⁾.

Het beloop der militaire kasuitgaven.

De indruk is gewettigd, dat, ondanks alle beschouwingen en debatten rond de Derde Defensienota, aan het beloop der militaire kasuitgaven en de betekenis daarvan tot nu toe te weinig aandacht is besteed; de vraag immers, of de militaire inspanning op ons land een financieel-economische last legt, die op de grens van de draagkracht ligt, blijkt nog steeds voor gevarieerde beantwoording vatbaar. Aangetekend dient, dat kwantitatieve weging van een dergelijke last een zeer moeilijk, in NAVO-verband in feite onoplosbaar, vraagstuk is gebleken ⁶⁾. Een benadering in algemene termen echter is stellig mogelijk.

De feiten wijzen nl. uit, dat in de achterliggende jaren de militaire krachtsinspanning bepaald geen inflatoir stempel op onze nationale economie heeft gezet; tevens valt te beredeneren, dat dit ook in de naaste toekomst niet het geval zal zijn. Het Jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1952 sprak van een proces van sanering en ontspanning in de financieel-monetaire situatie, waarbij de Schatkist een zeer groot kasoverschot kon kweken, dat, voor zover het tot een overschot aan liquide middelen leidde, een deflatoire invloed uitoefende; over de militaire uitgaven behoefde met geen woord te worden gerept. Het Jaarverslag van dezelfde Bank over 1953 achtte onze financieel-monetaire situatie verder versterkt, opnieuw dank zij een gunstig beloop der staatsfinanciën; de Schatkist, gesteund overigens door een beroep op de kapitaalmarkt, kweekte weer een middelenoverschot — ondanks hoge uitgaven voor rampherstel —, en wel in verband met een voortgezet inhalen van belastingachterstand en: een nog steeds achterblijven van de militaire uitgaven bij de budgetvoorzieningen ⁷⁾.

Wat het feitelijke beloop der militaire kasuitgaven betreft, is geen overzicht van jaarrealisaties resp. -schattingen over de door de Defensienota bestreken periode 1951 t/m 1957 beschikbaar; er zijn echter enkele aanknopingspunten. Zo deelt de Nota mede (op blz. 228), dat voor militaire doeleinden over de periode 1951 t/m 1954 werkelijk zal zijn resp. worden betaald een bedrag van f 5.570 mln. In December 1953 publiceerde de persdienst van de NAVO een overzicht van de militaire uitgaven der partnerlanden, waarin voor Nederland de volgende cijfers voorkwamen (in mln gulden; ter illustratie zijn mede de jaren 1949 en 1950 opgenomen):

1949	1950	1951	1952	1953 (schatting)
680	901	1.060	1.253	1.586

⁵⁾ Een stelling, welke o.a. terug te vinden is in de Miljoenennota 1954, blz. 11, eerste kolom.

⁶⁾ Een goede beschrijving van de methode van de NAVO ter billijke lastenverdeling is te vinden in een artikel „Western Germany's defence contribution” in „The Banker” van Augustus 1953, blz. 87.

⁷⁾ T.a.p., blz. 10.

Deze cijfers betreffen alleen die militaire uitgaven, die onder de NAVO-nomenclatuur inderdaad als zodanig worden erkend (vandaar wellicht, wat 1950 betreft, het verschil met bovenvermelde f 926 mln); gemakshalve wordt hier echter afgezien van het verhoudingsgewijs slechts kleine verschil tussen hetgeen de NAVO en hetgeen de Derde Defensienota als militaire uitgaven beschouwt.

Het inmiddels gerealiseerde militaire uitgavencijfer over 1953 is nog niet aan de openbaarheid prijsgegeven. Aannemende, dat de schatting ad f 1.586 mln aan de hoge kant is geweest, en dat een bedrag van bijv. f 1.450 mln beter in de zuijst gegeven reeks past ⁸⁾, resteert voor 1954 een kasuitgavenschatting van 5.570—(1.060+1.253+1.450), d.i. rond f 1.800 mln.

Thans de periode 1955 t/m 1957. Allereerst laat zich als volgt berekenen, welke kasoverloop uit de periode 1951 t/m 1954 in de nieuwe periode beschikbaar zal zijn:

Begrotingsgelden 1951 t/m 1954, volgens Defensienota, blz. 228	f 5.886 mln
Overloop uit 1950, dito	f 446 mln
Beschikbare tegenwaardefondsen 1951 t/m 1954, volgens Defensienota, blz. 259	f 600 mln
Totaal beschikbaar 1951 t/m 1954	f 6.932 mln
Totale kasuitgaven 1951 t/m 1954, volgens Defensienota, blz. 228	f 5.570 mln
Kasoverloop naar 1955	f 1.362 mln

Te constateren valt, dat de aldus berekende overloop naar 1955 vrijwel overeenstemt met het bedrag ad rond f 1.350 mln, dat voorkomt, onder hetzelfde hoofd, in de Memorie van Antwoord van de Minister van Oorlog dd. 20 November 1953 ⁹⁾; het verhoudingsgewijs kleine berekeningsverschil ad f 12 mln kan hier worden veronachtzaamd. De gegeven berekening bevestigt dus tevens de mededeling van Minister Staf in genoemde Memorie, dat in de jaren 1955, 1956 en 1957 de militaire kasuitgaven maximaal f 5 mrd zullen bedragen, te putten uit:

Drie jaarbegrotingen, elk f 1.350 mln	f 4.050 mln
plus: Overloop uit periode 1951 t/m 1954	f 1.350 mln
		f 5.400 mln
minus: Geschatte overloop naar 1958	f 400 mln
Totaal aan kasuitgaven 1955 t/m 1957	f 5.000 mln ¹⁰⁾

Voor een berekening van de wijze, waarop dit totaal aan kasuitgaven zich over elk der drie jaren 1955 t/m 1957 zal verdelen, bestaan voor de outsider onvoldoende gegevens; hier moge derhalve worden volstaan met vermelding van het jaargemiddelde ad f 1.665 mln.

Overgang naar kruissnelheid.

Het beloop der militaire kasuitgaven, dat uit het bovenstaande naar voren komt, toont een markante stijging van 1951 op 1954, in welk jaar een top van naar schatting f 1.800 mln wordt bereikt, waarna voor de jaren 1955 t/m 1957 het jaargemiddelde van f 1.665 mln tot uitdrukking brengt, dat — na beëindiging der initiale opbouw-fase — een stabilisatie zal intreden (dan wel een geleidelijke ombuiging van de curve naar beneden, wanneer nl. de top van f 1.800 mln in 1954 niet onmiddellijk door een terugval tot f 1.665 mln in 1955 zou worden gevolgd). Dit betoog krijgt verder perspectief met behulp van de tabel op blz. 554.

⁸⁾ Hoewel ook deze schatting ad f 1.450 mln nog te optimistisch lijkt, daar de Miljoenennota 1954 op blz. 28 vermeldt, dat de militaire kasuitgaven in de eerste helft van 1953 f 579 mln beliepen, hetgeen op jaarbasis slechts f 1.160 mln betekent; aangenomen mag echter worden, dat het cijfer van de tweede helft van 1953 aanzienlijk boven dat van de eerste helft is uitgekomen.

⁹⁾ Rijksbegroting 1954, Hfst. VIII A, doc. no 12, blz. 2. Het was de discussie over dit stuk in de Tweede Kamer, die aan het ontstaan der Derde Defensienota ten grondslag lag.

¹⁰⁾ Een cijfer, dat niet mag worden verward met de f 4.514 mln uit het „Financieel Overzicht 1955-1957” op blz. 259 van de Defensienota, dat weer een overzicht van budgetair karakter, en geen kasoverzicht vormt.

Militaire kasuitgaven als pCt van het nationaal product in marktprijzen

	Nationaal product (in f mrd)	Militaire uitgaven ¹	
		(in f mln)	(in pCt van N.P.)
1951	19,78	1.060	5,4
1952	20,18	1.253	6,2
1953	21,46	1.450	6,7
1954	22,50	1.800	8,0
1955)	> 22,50	gem. 1.665	< 8,0
1956)			
1957)			

Verantwoording dezer gegevens:

a. De cijfers voor het nationaal product t/m 1953 zijn ontleend aan het Jaarverslag van De Nederlandsche Bank 1953, tabel 12; zij vormen voorlopige cijfers resp. een ruwe schatting. Het cijfer van f 22,50 mrd voor 1954 is berekend door het cijfer van 1953 — dat rond 6 pCt boven dat van 1952 ligt — ruwweg met 5 pCt te verhogen; b. De cijfers der militaire kasuitgaven zijn reeds gemotiveerd. Volledigheidshalve zij opgemerkt, dat de voor 1951 t/m 1953 vermelde percentages zeer goed overeenstemmen met die, welke de Minister van Oorlog en Marine noemde in zijn Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer (Rijksbegroting 1954) dd. 9 Maart 1954, blz. 2.

De Nederlandse defensie-inspanning, in termen van de verrichte en nog te verrichten kasuitgaven, is dus een inspanning, die tot en met 1954 een stijgend beroep doet op de nationale hulpbronnen. Weliswaar staat dit beroep zelfs in het topjaar 1954 niet in vergelijking tot de percentages van het nationale inkomen, dat landen als de Verenigde Staten (15,2), Engeland en Frankrijk (beide 12,5) en Canada (10,2) in 1953 aan militaire doeleinden besteedden; het gaat dan echter om broeders van grotere economisch-financiële importantie, van wie — men vergelijke het beginsel der progressie in de belastingtheorie — verhoudingsgewijs inderdaad een groter aandeel in de Westerse defensielast mag worden gevraagd. In de jaren 1955 t/m 1957 echter zullen — in de veronderstelling, dat de stijging van het nationaal product normaal zal doorgaan — de defensie-uitgaven gemiddeld jaarlijks een dalend per-

centage van onze nationale hulpbronnen in beslag nemen. Het is op grond van deze overweging, dat hierboven werd gesteld, dat ook in de eerstkomende jaren onze militaire krachtsinspanning geen inflatoire invloed op de nationale economie zal uitoefenen. Bij het formuleren van een dergelijke stelling dient men uiteraard tal van reserves in acht te nemen. Zoals echter de zaken zich thans aandienen, wijst alles er op, dat de financiële lasten der herbewapening na 1954 verhoudingsgewijs minder zwaar zullen drukken.

Uit vele oogpunten, en ook uit dat der zuivere defensie-opbouw en -instandhouding, kan een dergelijke vergrote armslag nuttig zijn. Tijdens de debatten in de Tweede Kamer in December 1953 heeft de Minister van Oorlog en Marine weliswaar op goede gronden verzekerd, dat technisch gesproken het probleem der materieelsvervangning tot 1960 zeker niet acuut zal zijn, terwijl tevens voorshands op voortzetting der Amerikaanse hulp mag worden gerekend; tēgenvallers zijn echter altijd mogelijk, tēmeer waar op den duur de toepassing van nieuwe strategische concepties en nieuwe tactische vindingen in de verdedigingsopbouw het Westen economisch-financieel voor onaangename verrassingen zou kunnen plaatsen. Het regime van kruissnelheid, waarop de Nederlandse defensie-inspanning na de acceleratie van de eerste vier opbouwjaren zal overgaan, betekent, dat uit de aldus beschikbaar komende krachtreserve het tempo zo nodig opnieuw kan worden verhoogd. Economisch-financieel gaat dus ook ons land de weg der „new look”¹¹⁾, zij het dan ook wat later dan de meeste NAVO-partners. Te hopen is, dat die partners met ons van mening zullen zijn, dat de nieuwe mode ons goed staat.

¹¹⁾ Vgl. voor dit begrip het artikel „Vijf jaar NAVO” in „E.-S.B.” van 14 April 1954, blz. 289.

30 jaren Rijksbemiddelaars

I

De periode tot 1942

„Den 16den April 1924 trad krachtens het Koninklijk Besluit van 7 April 1924 (Staatsblad no 174) de Arbeidsgeschillenwet 1923 (Staatsblad no 182 van dat jaar) in werking. Aanstonds konden de Rijksbemiddelaars hun werkzaamheden aanvangen. Op den dag zelf, waarop de wet in werking was getreden, den 16den April des ochtends om 10 uur, verzocht een fabrikant uit Geldermalsen om overkomst van een Rijksbemiddelaar tegen 2 uur in den namiddag, teneinde te pogen overeenstemming tot stand te brengen tusschen dien fabrikant en zijn arbeiders, tusschen wie een geschil was uitgebroken, dat tot een staking had geleid. Een dergelijke bespreking vond inderdaad, zij het ook enkele dagen later, plaats, en met bevredigend resultaat.

Reeds eenige dagen vóór de wet in werking was getreden, had de Rijksbemiddelaar in het 3e district de partijen in het groote conflict in de Twentsche textielindustrie tot een vergadering bijeengeroepen tegen den 17den April”.

Aldus de eerste regels van het verslag van de werkzaamheden van de Rijksbemiddelaars gedurende 1924, waaruit we kunnen concluderen, dat de pas geborene springlevend was. Tot Rijksbemiddelaars werden voor het eerst benoemd:

1e district: Mr Dr E. van Ketwich Verschuur, Burge-meester van Groningen

2e district: Mr S. de Vries Czn, oud-Minister van Financiën

3e district: Ir H. A. van Ysselsteyn, oud-Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel

4e district: Ir L. A. Fruytier, lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De Rijksbemiddelaars wezen de heer H. A. van Ysselsteyn aan tot voorzitter van hun college, aldus wederom het eerste jaarverslag. Als secretaris werd door de Minister van Arbeid, Handel en Nijverheid toegevoegd Mr A. C. Josephus Jitta, van wie als plaatsvervangers werden aangewezen:

Mr A. M. Engels, referendaris bij het Departement van Arbeid, Handel en Nijverheid,

Mr Dr A. M. Joekes, administrateur bij het Departement van Arbeid, Handel en Nijverheid,

A. Mastenbroek, referendaris bij het Departement van Arbeid, Handel en Nijverheid,

Mr C. W. de Vries, referendaris bij de Raad van State.

1924—1940.

Als onafhankelijke magistraten hadden de Rijksbemiddelaars tot taak te trachten door bemiddeling arbeidsconflicten van enige omvang tot een oplossing te brengen. Hun taak was zuiver bemiddelend; enige verplichting

opleggen konden zij niet. De beslissing bleef bij de bij het conflict betrokken partijen.

In het eerste jaar van hun optreden namen zij kennis van 56 dreigende of reeds uitgebroken arbeidsgeschillen. Dit aantal groeit in de volgende jaren geleidelijk aan tot omstreeks 200 per jaar. In 1939 bedroeg het 187. De secretaris werd toen bijgestaan door 11 plaatsvervangende secretarissen en een accountant.

In zijn in 1934 verschenen boek „Tien jaren praktijk van de Rijksbemiddelaars” kon Prof. Mr A. C. Josephus Jitta schrijven, dat het duizendste dossier op 12 Februari 1934 in gebruik werd genomen.

Doorlezing van de verslagen van de vooroorlogse Rijksbemiddelaars doet zien, dat vele vragen, die thans de gemoederen bezig houden, ook toen en veelal in dezelfde bedrijven reeds stof tot discussie gaven. Heeft men van deze verslagen kennis genomen dan zal men vaak in actuele kwesties oude bekenden herkennen. Zo kunnen zij, die geregeld hun aandacht moeten schenken aan moeilijkheden in het Visserijbedrijf te IJmuiden, misschien kracht scheppen uit hetgeen daarover in de jaarverslagen van 1924 en 1933 voorkomt. Daaruit blijkt wel, dat het befaamde „zoodje visch” bezwaarlijk nog fris genoemd kan worden. Verder zien we in het verslag over het eerste jaar van optreden van de Rijksbemiddelaars melding gemaakt van een dreigend conflict aan een chemische fabriek te Vondelingenplaat, waarbij evenals 30 jaar later in begin 1954 verschil van mening bestaat over de werktijd en de beloning. Aangezien de partijen in de door de Rijksbemiddelaar belegde conferentie toen niet tot overeenstemming konden komen, was de Rijksbemiddelaar genoodzaakt de vergadering onverrichterzake te sluiten. Het dreigende conflict brak echter niet uit. Er bestaat, zo besluit het desbetreffende verslag, tussen partijen onenigheid ten aanzien van de vraag, in hoeverre de wijziging, welke sindsdien in de arbeidsregeling gebracht werd, met de gehouden besprekingen verband houdt.

Dat het bemiddelen wel eens op moeilijkheden stuitte bemerkte de Rijksbemiddelaar, die in 1925 bij een staking van petroleumbezorgers te Rotterdam een conferentie met beide partijen wilde beleggen: de werkgevers weigerden, aldus het jaarverslag, op de meest positieve wijze met de vertegenwoordigers der arbeidersorganisatie aan één tafel plaats te nemen. Gelukkig was dit geval een uitzondering.

Dr Ir J. G. Schlingemann schrijft in 1933 hierover in zijn proefschrift „Het voorkomen en beslechten van Arbeidsgeschillen”: „Al moge in den aanvang een enkele maal een opgeroepen partij met tegenzin de tusschenkomst van den Rijksbemiddelaar hebben moeten aanvaarden, in de latere jaren bemerkt men van die afkerigheid niets meer. Ja, in den allerlaatsten tijd is herhaaldelijk gebleken, dat men op de tusschenkomst van den Rijksbemiddelaar ten zeerste prijs ging stellen”.

Het is wel eens voorgekomen, zo lezen wij in het in 1929 verschenen boekje van de toenmalige secretaris Mr A. C. Josephus Jitta: „De praktijk van de Arbeidsgeschillenwet”, dat de Rijksbemiddelaar na lange discussies de vergadering sloot en aan de vertegenwoordigers van de partijen opdroeg te trachten het samen op de terugreis eens te worden. De éne keer werd men het eens in de trein op weg naar huis. De andere keer werd de Rijksbemiddelaar reeds van het station van de plaats, waar men vergaderd had, opgebeld met de mededeling, dat partijen het ten slotte in de tram naar het station eens waren geworden.

Heden ten dage — nu vertegenwoordigers van partijen zich veelal in eigen auto's plegen te verplaatsen — is deze gelegenheid om tot overeenstemming te geraken komen te vervallen.

1940—1942.

Bepaalde de taak van de Rijksbemiddelaars op grond van de Arbeidsgeschillenwet zich, zoals reeds gezegd, uitsluitend tot het bemiddelen in gevallen van arbeidsconflicten, een geheel andere taak werd hen opgedragen na de Meidagen in 1940.

Bij besluit van 24 Mei van de Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht werd bepaald dat arbeiders, wier loon- of arbeidsvoorwaarden na 9 Mei 1940 ongunstiger waren geworden, zich dienaangaande tot het College van Rijksbemiddelaars konden wenden. Het College kon, als bemiddeling — hetgeen vooraf diende te gaan — niet baatte, een bindende beslissing nemen.

Het besluit van 24 Mei werd weer ingetrokken bij de Verordening no 111/1940 van 27 Augustus 1940 van de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandse gebied betreffende het verbod van verlaging van lonen en salarissen. Voor iedere loonsverlaging, waarover geen overeenstemming bestond, was, aldus deze verordening, voorafgaande vergunning van het College van Rijksbemiddelaars nodig.

Loonsverhogingen in verschillende sectoren en prijsstijgingen leidden op 28 November 1940 tot de uitvaardiging van verordening no 217/1940 van de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandse gebied, betreffende de totstandkoming van regelingen inzake lonen, salarissen en andere arbeidsvoorwaarden, gevolgd door een tweetal uitvoeringsbesluiten van de Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken. Aan het College van Rijksbemiddelaars werd het voeren van de loonpolitiek opgedragen. Voor iedere loonsverhoging was voorafgaande goedkeuring nodig. Het opnemen van glijdende loonschalen in C.A.O.en werd door de verordening verboden. Het College kreeg de bevoegdheid tot het bindend vaststellen van regelingen van lonen en andere arbeidsvoorwaarden ter bescherming van de arbeiders in een bedrijfstak. Weliswaar dienden in de eerste plaats de totstandkoming van C.A.O.-en te worden bevorderd en gestimuleerd, doch ten gevolge van het inmiddels wegvallen der organisaties van werknemers en werkgevers kreeg allengs het bindend vaststellen van regelingen van lonen en andere arbeidsvoorwaarden de overhand, waarbij echter, dank zij „vertrouwensmannen” nog voldoende contact met de ondergedoken organisaties kon worden onderhouden. Een zeer groot aantal regelingen kwam aldus tot stand¹⁾.

Leden van het College van Rijksbemiddelaars in 1940 waren: H. P. J. Bloemers, Prof. Mr A. C. Josephus Jitta, Mr T. J. Verschuur en Mr Dr S. de Vries Czn. Op 21 November 1940 werd Prof. Mr A. C. Josephus Jitta op last van de bezetter van zijn taak ontheven en op 1 Maart 1941 ontslagen. Van 15 Maart 1941 tot 31 October 1942 was de samenstelling van het College van Rijksbemiddelaars als volgt: Mr Dr S. de Vries Czn, voorzitter, H. P. J. Bloemers, Ir A. Plate, Prof. Mr C. P. M. Romme, Mr T. J. Verschuur.

In de loop van 1942 begon het er ook op dit gebied steeds somberder uit te zien. De spanningen tussen de

¹⁾ Belangstellenden in het werk van de Rijksbemiddelaars in deze periode kunnen worden verwezen naar het artikel van Mr F. E. J. van der Valk: „Exit College van Rijksbemiddelaars” in „Economie” van October/November 1942 en naar een artikel van Dr W. F. de Gaay Fortman in „Economisch-Statistische Berichten” van 20 Januari 1943 „Overheidsmaatregelen ter bescherming van het loonpeil”.

bezettende autoriteiten en het College, dat zich niet als hun instrument wenste te laten gebruiken, werden allengs heviger. Een aanwijzing, hoe de verhouding ten slotte lag, is te vinden in de overweging van de Landelijke regeling van lonen en andere arbeidsvoorwaarden dd. 1 September 1942 (Ned. Sc. 1 September no 169). Overwogen wordt daar „dat vanwege de bezettende autoriteit voor het Nederlandse gebied op grond van art. 3 van het Decreet van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied no 4/1940, aan het College van Rijksbemiddelaars het bevel is gegeven tot het ongewijzigd bindend vaststellen van deze regelingen, overeenkomstig de in aanhef dezes bedoelde ontwerpen”.

Het gebrek aan medewerking van de zijde van het College was voor de bezetter aanleiding een geheel nieuwe op Duitse leest geschoeide organisatie te beramen, waarbij de leiding zou komen bij een Gemachtigde voor den Arbeid, die daarbij overleg zou dienen te plegen met de Leider van het Nederlandse Arbeidsfront. Voor het College was dit een reden om de bedrijven en bedrijfstakken, die zich nog van een gunstige regeling wilden voorzien, hieraan te helpen, voordat het te laat was. Verder droeg het College bij beschikking van 31 Augustus 1942 de bevoegdheid om van zijn regelingen dispensatie te geven over aan Dr Ir A. H. W. Hacke, de toenmalige Directeur-Generaal van de Arbeid, voor zover zulks niet reeds eerder was geschied. (Een van de eerste maatregelen van de Gemachtigde was deze beschikking in te trekken).

Op 13 October 1942 volgt dan verordening 114/1942 inzake de ordening van de arbeid. De Arbeidsgeschillenwet van 1923 werd buiten werking gesteld, evenals de Wet op de C.A.O. van 1927 en de Wet op het algemeen verbindend en het onverbindend verklaren van bepalingen van Collectieve Arbeidsovereenkomsten van

1937. Ook de verordeningen 111 en 217/1940 werden ingetrokken. De nieuwe verordening betekende een volledige overschakeling op het Duitse systeem en droeg alle bevoegdheden tot regeling en ordening van de arbeid op aan een Gemachtigde voor den Arbeid.

Met de inwerkingtreding dezer verordening waren de Rijksbemiddelaars dus van hun taak ontheven.

De secretarissen onthieven zichzelf van hun taak. Zij hadden inmiddels, om niet voor voldongen feiten te worden geplaatst, hun arbeidsovereenkomsten met het Departement van Sociale Zaken van maandcontracten omgezet in dagcontracten, zodat zij, toen bekend werd dat per 1 November 1942 de Gemachtigde op zou gaan treden, onverwijld hun ontslaaanvragen aan het Departement konden insturen, hetgeen zij dan ook deden.

Mede hieraan was het te danken, dat de Gemachtigde geen rol heeft kunnen spelen. In het verslag over 1943 van het Departement van Sociale Zaken lezen we, dat de Gemachtigde voor den Arbeid bij de aanvang zijner werkzaamheden voor de taak stond een geheel nieuw apparaat op te bouwen. Het bedrijfsleven gaf uiteraard ook geen medewerking, zodat zijn arbeid weinig effect kon resulteren.

Op de erkentelijkheid, die voor de houding van het toenmalige College in oorlogstijd past, werd de aandacht gevestigd in een artikel van een „bijzondere correspondent”²⁾ in Elseviers Weekblad van 5 Januari 1952: „Naar een vrijere loonvorming”.

In een volgend nummer zal met dit historisch overzicht als achtergrond de periode na 1945 worden gezien, waarbij op enkele punten van het gevoerde loonbeleid nader zal worden ingegaan.

¹⁾s-Gravenhage.

R. J. ERDRINK.

²⁾ Wijlen Prof. Mr B. C. Slotemaker.

De Internationale Tarwe-Overeenkomst

Van 16 tot 20 Juni jl. vergaderde de „International Wheat Council” te Londen. 39 landen, waaronder de vier exporteursleden — de Verenigde Staten, Canada, Australië en Frankrijk — en de nieuwe leden aan de importeurszijde: Joegoslavië en het Vaticaan, waren vertegenwoordigd.

Naast normale routine-zaken, die op de laatste vergadering van icder Agreement-jaar worden behandeld (zo'n jaar loopt van 1 Augustus tot 1 Augustus) stond als punt op de agenda de bespreking van de werking van de overeenkomst met inbegrip van de invloed der wereldomstandigheden hierop, waarbij uiteraard iedereen direct denkt aan het wereldsurplus aan tarwe en aan de prijs-politiek der Verenigde Staten.

Inderdaad heeft bespreking van dit punt de hoofschotel uitgemaakt. De voorzitter, de Engelsman Mr. Sheed Anderson en de secretaris, de Amerikaan Gordon O. Fraser, werden weer met algemene instemming herkozen. Beiden staan in hoog aanzien bij de leden zowel van importeurs- als exporteurszijde en de sfeer die heerst, zowel in de vergaderingen van het Executive Committee als op de Council-vergaderingen, is ondanks de verschillen van inzicht die bestaan, uitstekend.

Ook thans waren er weer meningsverschillen, maar niet over de grote hoofdzak: de waarde en de betekenis van een internationale tarwe-overeenkomst, die tot doel heeft, de prijzen binnen zekere minimum- en maximumgrenzen

te houden en te voorkomen, dat ze teveel zullen dalen of stijgen. Van importeurszijde werd algemeen erkend, dat het evenmin in het belang van de tarwe-importerende landen is als van de tarwe-exporterende, dat er een prijs-crisis bij de tarwe op de wereldmarkt ontstaat, want de exportlanden zijn op hun beurt importeurs van goederen uit de importerende landen, zodat deze groot belang hebben bij het handhaven van de koopkracht.

De tarweprijs is voor enige exportlanden een zeer belangrijk element en een daling heeft mede invloed op de prijzen der andere granen en al gauw ook op het prijspeil der veehouderijproducten, zodat de koopkracht van het land in zeer sterke mate hiermede samenhangt.

Met dit gemeenschappelijk inzicht als achtergrond werd de vraag besproken, of de overeenkomst het lopende jaar, van Augustus 1953 af, bevredigend heeft gewerkt. Erkend werd dat, inzonderheid door het niet toetreden van Engeland, de grootste importeur van tarwe, het kwantum ten opzichte van de totale wereldexport te klein is geworden om een degelijke stabiliserende werking te mogen verwachten. Thans omvatten de gegarandeerde kwanta van importeurs- en uiteraard ook van exporteurszijde, in totaal slechts ruim 10½ mln ton. Toen Engeland en Italië — dat ook niet ratificeerde — nog lid waren, bedroeg het gegarandeerde kwantum ruim 16 mln ton. De wereldexport is uiteraard wisselend, maar te stellen op 25 mln ton, zodat voorheen onder de overeenkomst rond 60 pCt

en nu rond 40 pCt van de wereldtarwehandel valt. Nu heeft dit in feite weinig betekenis, zolang de tarweprijs zich beweegt tussen het minimum en het maximum, omdat dan de importlanden volledig vrij zijn te kopen waar zij willen en ook de exportlanden volkomen vrij zijn buiten de overeenkomst te verkopen. Nu is vrij vlug na het begin van deze overeenkomst van 3 jaren, 1 Augustus 1953, de vrije tarweprijs, die reeds jarenlang boven het huidige maximum lag (\$ 2,05 per bushel), gedaald tot ver beneden dit maximum. De vrije prijs is in één jaar tijd gedaald van rond \$ 2,20 per bushel basis Fort William Port Arthur Canada (c.i.f. Rotterdam ca f 36 per 100 kg) tot rond \$ 1,70 (c.i.f. Rotterdam ca f 29 per 100 kg), dus met rond \$ 0,50 per bushel of f 7 per 100 kg.

Het is begrijpelijk, dat van exporteurszijde gaarne op deze inderdaad grote verlaging de aandacht gevestigd wordt en gewezen wordt op het feit, dat deze verlaging niet onderdoet voor die bij menig ander product, waar, onder mais. Hiertegenover werd van importeurszijde het standpunt verkondigd, dat bij een werkelijke vrije werking van vraag en aanbod, bij de tegenwoordige surplus-situatie, ook al is deze voor een deel wellicht op strategische overwegingen gebaseerd, de vrije prijs al lang op het minimum van \$ 1,55 of daar beneden zou zijn aangeland en dat het alleen te danken is aan de exportsubsidiepolitiek der Verenigde Staten, dat de prijs zóver is gedaald en niet méér is gedaald. Men zou ook in plaats van „te danken is aan” kunnen zeggen: „te wijten is aan”. Doch in het algemeen hebben de importlanden er geen belang bij, dat de prijs vóór 1 Augustus op het minimum komt en vele zouden hem ook daarna er liever boven zien blijven. -Want wordt de tarwe voor de minimumprijs geleverd, dan zijn de importlanden moreel verplicht en kunnen, op verzoek van de exporteurs, door de Council ook ingevolge de overeenkomst daartoe rechtens worden verplicht, het volledige gegarandeerde kwantum af te nemen. Dat zullen naar algemene verwachting ook alle importeurs doen, doch in verschillende, lang niet alle gevallen, liever niet.

Ten eerste omdat intussen in de laatste jaren Argentinië, Rusland, Turkije belangrijke tarwe-exporteurs zijn geworden en de tarwe-importlanden, die industriële producten aan deze landen leveren, het zeer op prijs stellen daartegenover tarwe te kunnen importeren. Sommige landen hebben zich daartoe reeds verbonden. Dit bezwaar is niet onoverkomelijk, daar meestal naast het kwantum dat onder de overeenkomst valt, ook nog vrije tarwe moet worden geïmporteerd en bovendien desnoods de aangehouden binnenlandse voorraad, die het laatste jaar bijna overal belangrijk is ingekrompen (één der redenen van de geringe aankoop onder de overeenkomst), weer wat kan worden opgevoerd.

Ten tweede leert de ervaring, inzonderheid ook dit laatste jaar, dat sommige deelnemende importlanden zo'n wisselende importbehoefte hebben, door toegenomen eigen productie van tarwe of vervangend product, of toevallig zeer goede eigen oogst, dat ze een kwantum blijken te hebben ingeschreven, dat ze lang niet ieder jaar nodig zullen hebben. Dit is voor deze landen een zeer grote moeilijkheid. Te denken is bijv. aan India en Ierland en dat is ook een motief voor het niet meer meedoen van Italië. En ten slotte is de kans groot, eigenlijk mag men wel zeggen, is het zeker, dat bij de levering tegen minimumprijs door de deelnemende exportlanden, de vrije prijs waartegen de andere exportlanden (bijv. Argentinië) zal aanbieden, lager zal zijn.

Al deze factoren maken het begrijpelijk, dat van de

zijde van bepaalde importlanden niet zoveel voor de minimumprijs wordt gevoeld en ze in ieder geval hopen dat de leden-exportlanden zullen trachten de vrije prijs in dit geval ook zo dicht mogelijk bij het minimum te houden. Tegen de mogelijkheid, de vrije prijs te beïnvloeden hebben deze importlanden dus op zichzelf geen bezwaar.

Men zou zo zeggen, dat de enige weg om het surplus kwijt te raken toch is een extra lage prijs, maar dat is bij de tegenwoordige agrarische politiek der import-zowel als exportlanden onjuist. Een lagere wereldmarktprijs van tarwe verandert vrijwel nergens de binnenlandse tarweprijs zolang elk land deze bescherming verleent en de totale productie zal dus nauwelijks worden beïnvloed, terwijl ook de consumptie in de meeste landen niet van betekenis zal worden gestimuleerd. Zolang elk land zijn eigen agrarische politiek volgt, zal elke internationale overeenkomst in haar uitwerking daarvan de invloed onder-vinden.

We moeten hier wel een uitzondering maken voor Canada, dat overwegend agrarisch is en voor zijn producenten de wereldmarkt moet volgen. Een grote prijsdaling zou voor dat land een ramp betekenen. Ook mag men wel aannemen, dat Argentinië en Turkije bij daling der prijzen niet in staat zullen zijn hun prijssteunpolitiek te blijven volhouden. Uiteindelijk zou dus toch, maar dan alleen in deze exportlanden, een aanpassing der productie plaatsvinden, gepaard gaande met een grote achteruitgang in koopkracht.

Indien echter meer importlanden en inzonderheid de grootste, Engeland en meer exportlanden en hierbij werd in de eerste plaats aan Argentinië, maar ook aan Turkije en Rusland gedacht, aan de overeenkomst zouden deelnemen, zo zouden verschillende importlanden hun kwantum zelfs kunnen opvoeren en zou bijvoorbeeld minstens 80 pCt van de wereldexport onder de regeling kunnen vallen. In dat geval zou het veel minder bezwaarlijk zijn voor de exportlanden om hun productie te beperken, daar een zeer groot percentage toch nog de minimumprijs opbrengt en voor de importlanden zou een vrije prijs beneden de minimumprijs niet zo bezwaarlijk zijn, omdat alle landen de massa hunner invoer ook tegen de minimumprijs zouden kopen en de concurrentieverhoudingen bij de verwerkte producten niet in die mate zouden worden scheefgetrokken.

Doch daar, zoals reeds aangegeven, een lagere vrije prijs toch van geen grote betekenis voor de sanering wordt geacht, wel productiebeperkingsmaatregelen en, met dezelfde strekking, lagere tarwesteunprijzen — ook in de importlanden —, leeft de stille hoop, dat een aantal landen op de minimumprijs diverse landen in deze richting zal stimuleren.

Intussen is over de interne politiek der diverse landen nauwelijks gesproken. De Council acht dit niet op zijn weg te liggen, al erkent het dat een stimulans tot matiging der productie en vaak zeer hoog gesteund prijsniveau wel eens nuttig zou kunnen zijn.

Om het door alle landen onderschreven doel te bereiken: grotere deelneming van exporteurs- en importeurszijde, een opnieuw bezien der minimum- en maximumprijzen en enkele andere onderwerpen, kunnen verschillende wegen worden bewandeld.

Het ligt voor de hand hierbij het eerst te denken aan contact opnemen met Engeland. Dit land stond in Washington bij de bespreking over de vernieuwing der oude overeenkomst (begin 1953) op het standpunt, dat de minimumprijs van weinig betekenis is, daar de export-

landen de prijs toch op het maximum zouden houden. Daarom was het tegen de maximumprijs van \$ 2,05; desnoods zou het accoord zijn gegaan met \$ 2. Ook zou het geen overwegend bezwaar gehad hebben de minimumprijs te verhogen als daarmee het maximum omlaag gehaald kon worden. Nu de geschiedenis leert, dat dit inzicht onjuist was, zou men zich kunnen indenken, dat Engeland, dat vier jaren van de oude overeenkomst heeft geprofiteerd, op morele overwegingen bereid zou zijn — nu zijn inzicht, dat tot niet meedoen aan de nieuwe overeenkomst aanleiding gaf, niet juist blijkt te zijn — weer toe te treden, althans zich door landen als Canada, Australië, Zuid-Afrika en Nieuw-Zeeland zou laten overtuigen, dat dit redelijk en gewenst is. Over deze mogelijkheid is met geen woord gerept. Het algemene gevoelen was zichtbaar, dat de tijd hiervoor nog niet rijp is en vermoed wordt, dat Engeland zijn positie zal gebruiken om de maximum- zowel als de minimumprijs in realistische zin, aangepast aan de huidige omstandigheden, dus lager, vastgesteld te krijgen, alvorens weer zijn intrede te doen. De Council heeft dan ook in geen enkel opzicht rekening gehouden met een snelle toetreding en de vacante plaatsen in het Executive Committee — gereserveerd voor Engeland — thans ook doen bezetten. Daar Italië ook lid was van de Executive Committee, waren er twee vacatures. Hierin zijn benoemd Nieuw-Zeeland en Indonesië. De Benelux en ook de andere zittende leden van het Executive Committee zijn herbenaemd.

Ook ten aanzien van hertoetreding van Italië en toetreding van Argentinië is niet gedacht aan een rechtstreekse poging in die richting. Van gedachten is alleen gewisseld hoe de huidige overeenkomst, die tot 1 Augustus 1956 duurt, kan worden herzien. Men kan hier verschillende wegen volgen. We denken hier inzonderheid aan een behandeling en voorbereiding ener gewijzigde overeenkomst, een verlenging eigenlijk, door de Council. Maar het kan ook door een, bijv. door de Verenigde Naties, bijeen te roepen congres, waarbij dus niet alleen de leden der huidige overeenkomst deelnemers zullen zijn. Welke richting de Council uit zal gaan is nog niet te zeggen. Het Executive Committee heeft opdracht gekregen om alle punten, die in de gedachtenwisseling naar voren zijn gekomen, nader te bestuderen en zo mogelijk uit te werken tot voorstellen, die in de aanstaande Councilvergadering zullen worden behandeld. Deze vergadering zal in October a.s. te Londen worden bijeengeroepen.

We laten hieronder onvertaald de in het perscommuniqué opgenomen samenvatting van de inzichten van de Council volgen.

„The Members of the Council are agreed that even in the abnormal conditions that have been present during the 1953/54 crop year, the International Wheat Agreement has functioned in accordance with its provisions. The lower volume of transactions registered under the Agreement in the crop-year reflects the general reduction in import demand that has occurred during the year, due in large measure to increased production in importing countries and to the reduction of reserve stocks in certain major importing countries. Under the provisions of the Agreement exporting countries' obligation to sell is only at the maximum price and importing countries' obligation to purchase is only at the minimum price. As prices both within and outside the I.W.A. have moved during the crop-year within the range of the Agreement maximum and minimum prices, neither exporting nor importing countries have had any obligation to transact business within the Agreement.

The International Wheat Council fully recognises the many problems and difficulties that exist at present and that lie ahead in the international trade in wheat. It also recognises that in the present circumstances, where substantial supplies of wheat are available for export in excess of current levels of demand by importing

countries, the possibility exists that unless an orderly adjustment to more normal levels of supply and import demand can be assured and maintained, the conditions of international trade in wheat could deteriorate to an extent that would have serious implications to international trade in general and to the economies of both wheat exporting and importing countries.

The Members of the Council are unanimous in their conviction that the co-operation on an international basis of all wheat importing and exporting countries is essential to prevent such a situation developing and in their endorsement of the International Wheat Agreement as the instrument for such international co-operation. Believing in the principles and objectives of the International Wheat Agreement, they are further determined to fully support the Agreement in order that it may play its full part in assuring „supplies of wheat to importing countries and markets for wheat to exporting countries at equitable and stable prices”. The Council recognises that the Agreement would be more effective in this respect with the co-operation of important importing and exporting countries not now in the Agreement”.

We zullen nu moeten afwachten, welke stappen zullen worden gedaan om tot een overeenkomst met grotere deelname te komen. Bij de huidige omstandigheden kan men wel een sterk streven van importeurszijde verwachten, om deze te baseren op een lager prijsniveau dan thans, doch ook andere vraagstukken zullen hierbij aan de orde komen, bijv. een langere werkingsduur dan drie jaren, de mogelijkheid de gegarandeerde kwanta der importlanden — die thans alleen voor verlaging vatbaar zijn bij erkende betalingsmoeilijkheden — ook in andere dringende omstandigheden te kunnen wijzigen en bijv. een betere omschrijving der tarwe-kwaliteiten, die onder de overeenkomst vallen.

Wellicht dat weer het systeem van wisselende prijzen aan de orde wordt gesteld, waarbij de minimum- en maximumprijs min of meer automatisch op en neer gaan met een wereldprijsindex.

Dit systeem is in Washington ook besproken, maar ten slotte afgewezen, doch gezien het feit, dat het aantal exportlanden beperkt is en dus de mogelijkheid bestaat dat deze, bij vrijwel algemene deelname, de prijs uiteindelijk in onderling overleg zouden kunnen dicteren, is voor zo'n automatische prijsaanpassing toch wel iets te zeggen. We zullen echter moeten afwachten.

*s-Gravenhage.

Ir. T. P. HUISMAN.

BEDRIJFSECONOMISCHE NOTITIES

Nogmaals: fiscale waardering van voorraden

Het recht neemt zijn loop; ook het fiscale. In een vorige notitie ¹⁾ werd aandacht geschonken aan een uitspraak van de Raad van Beroep te Amsterdam, waarvan de kern bestond uit:

- het ijzeren voorraadstelsel bij de waardering van voorraden is in overeenstemming met goed koopmansgebruik;
- de Wet Belastingherziening 1950 is een bijzondere omstandigheid, welke verandering in de „bestendige gedragslijn” bij de winstbepaling aanvaardbaar maakt;
- bij gebreke van overgangsregelen in bedoelde wet is belastingplichtige bevoegd de gehele „reserve ijzeren voorraad” in haar commerciële balans ook als aftrekbaar passief in haar fiscale balans op te nemen.

Bedoelde uitspraak is vervolgens in cassatie behandeld

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 4 November 1953, blz. 894.

door de Hoge Raad, echter met een veel beperkter probleemstelling: de Staatssecretaris ageerde alleen tegen het sub c vermelde, waaruit derhalve volgt, dat het Ministerie zich neerlegt bij de uitspraak van de Raad van Beroep, voor zover betrekking hebbende op de punten a en b. Daarmee staat dus vast, dat het „ijzeren voorraadstelsel” ook bij fiscale winstberekening als goed koopmansgebruik is te beschouwen en dat in 1950 in de Wet Belastingherziening 1950 een bijzondere omstandigheid schuilt, welke overgang naar het „ijzeren voorraadstelsel” aanvaardbaar maakt.

Hiermede is dus een belangrijke stap gezet op de weg naar sanering van het fiscale winstbegrip. Er is echter nog geen volledige erkenning van de „ijzeren voorraadtheorie”: in zijn noot bij het arrest wijst Prof. Smeets er reeds op, dat deze uitspraak geen uitsluitel geeft omtrent de gedragslijn, welke gevolgd moet worden, wanneer de voorraad gedaald is beneden het als „ijzeren” voorraad beschouwde quantum. De theorie wil dan immers, dat de waardering in dat geval als volgt plaatsvindt:

$$\begin{array}{l} \text{ijzeren voorr.} = y \text{ tegen vaste basisprijs } p = yp \\ \text{af: te kort} = m \text{ tegen vervangingsw. } p^1 = mp^1 \\ \text{aanwezige voorraad} \end{array}$$

De manco-kwestie deed zich in het onderhavige geval niet voor, zodat noch R.v.B., noch Hoge Raad, daarover een oordeel konden geven. Wanneer wij ons nu afvragen, welke gedragslijn in geval van een tekort op de ijzeren voorraad mogelijk te achten is, dan komen we tot drieërlei:

- 1e. de boven gegeven regel uit de theorie wordt aanvaard;
- 2e. het manco krijgt geen invloed; men waardeert dus de (te kleine) aanwezige voorraad tegen de vaste basisprijs. Wordt in een volgend jaar het tekort weer aangevuld, dan wordt ook de hoeveelheid, gekocht ter aanvulling van het tekort, weer gewaardeerd tegen de vaste basisprijs;
- 3e. als 2, doch het „teruggekochte” tekort moet tegen

de aankoopprijs of lagere marktprijs worden gewaardeerd.

Deze drie mogelijkheden zijn als volgt in een cijfervoorbeeld te illustreren, waarbij wij eenvoudigheidshalve aannemen, dat zich geen surplus boven de ijzeren voorraad voordoet, terwijl voorts is uitgegaan van een opwaartse prijsbeweging gedurende 2 jaar, en een manco aan het einde van het eerste jaar (zie tabel onderaan de blz.).

Hieruit blijkt al dadelijk, dat geval 1 en 2 tot dezelfde totale winst over beide jaren leiden. Verschil in jaarwinst vloeit hieruit voort, dat bij volledige toepassing van de ijzeren voorraadtheorie in jaar I een fictieve terugkoop van 50 stuks tegen de met f 4 gestegen vervangingswaarde verschijnt, terwijl bij geval 2 deze fictieve terugkoop in jaar I wordt verwaarloosd, waardoor echter de feitelijke terugkoop in jaar II tegen een met f 4 gestegen prijs zijn invloed doet gelden. De voorraadpositie op de balans aan het einde van jaar II is in beide gevallen gelijk: de weer aangevulde ijzeren voorraad staat weer te boek tegen de basisprijs van f 10.

Geval 3 geeft in jaar I door dezelfde oorzaak als in geval 2 meer winst dan in geval 1. In tegenstelling tot geval 2 wordt deze meerwinst in jaar II niet weer te niet gedaan, doordat de terugkoop in de balans wordt gewaardeerd tegen f 14 en niet, zoals in geval 2, tegen f 10.

Wanneer wij ons ten slotte wagen aan het afwegen van de kansen van ieder der drie systemen, dan is direct te vermelden, dat het niet denkbaar is, dat het Ministerie zich tegen geval 3 zal verzetten. Hierin vinden we immers de kern terug van het stelsel uit de bekende ministeriële resolutie: de voorraad wordt steeds gewaardeerd tegen dezelfde prijs als waartegen de voorraad aan het *begin van het jaar* te boek stond, terwijl bij toeneming van de voorraad ten opzichte van de grootte aan het begin van het jaar het additionele gedeelte tegen kost- of marktprijs moet worden gewaardeerd. Indien de ontwikkeling tot afwijzing van geval 1 en 2 en tot aanvaarding van geval 3 mocht leiden, beperkt de betekenis van de uitspraak zich practisch tot het buiten werking stellen van

	Geval 1	Geval 2	Geval 3
Jaar I			
Beginvoorraad = ijzeren voorraad	100 st. à f 10 f 1.000	f 1.000	f 1.000
Inkopen	500 st. à f 12 f 6.000	f 6.000	f 6.000
	600 st. f 7.000	f 7.000	f 7.000
Eindvoorraad	100 st. à f 10 = f 1.000		
	—50 st. à f 14 = f 700		
	50 st. f 300		
	50 st. f 300	50 st. à f 10 f 500	50 st. à f 10 f 500
„Kostprijs”-verkopen	550 st. f 6.700	f 6.500	f 6.500
Verkopen	550 st. à f 20 f 11.000	f 11.000	f 11.000
Winst jaar I	f 4.300	f 4.500	f 4.500
Jaar II			
Beginvoorraad	50 st. f 300	50 st. à f 10 f 500	50 st. à f 10 = f 500
Inkopen	600 st. à f 14 f 8.400	f 8.400	f 8.400
	650 st. f 8.700	f 8.900	f 8.900
Eindvoorraad	100 st. à f 10 f 1.000	100 st. à f 10 f 1.000	50 st. à f 10 = f 500
			50 st. à f 14 = f 700
			f 1.200
„Kostprijs”-verkopen	550 st. f 7.700	f 7.900	f 7.700
Verkopen	550 st. à f 22 f 12.100	f 12.100	f 12.100
Winst jaar II	f 4.400	f 4.200	f 4.400
Totaal winst jaar I + II	f 8.700	f 8.700	f 8.900

de voorwaarden, welke de resolutie stelde, om tot het „Ministeriële stelsel” te mogen overgaan. M.a.w. ieder die de aanslageregeling over 1950 nog heeft open gehouden, kan dan overstappen op het ministeriële stelsel, ook al voldoet hij niet aan de door de Minister gestelde voorwaarden.

Dit is dus de minimale verbetering, welke de uitspraak practisch met zekerheid heeft gebracht. Er is meer verbetering, wanneer geval 2 zal worden aanvaard en de stap, die men daarmee doet, is ongetwijfeld kleiner dan wanneer men over zou gaan tot geval 1. Het is niet moeilijk in te zien, dat het verschil in jaarwinsten bij gelijkblijvende totale winsten in geval 1 en 2 veroorzaakt is door een toevallige feitelijke omstandigheid, nl. doordat de noodzakelijke aankoop ter aanvulling van de ijzeren voorraad plaatsvond na het passeren van een voor de continue verloopende bedrijfsactiviteit als willekeurig te bestempen datum: de balansdatum. Het is niet goed in te zien, dat men, eenmaal erkennende, dat er permanent gebonden voorraden zijn, niet zou tegemoet komen aan ongewenste consequenties van een niet gewild tekort op de voorraad op een willekeurige datum. Het is daarbij denkbaar, dat men de willekeurige invloed van de balansdatum uitschakelt door middel van de fictieve terugkoop, zoals bij de theorie van de ijzeren voorraad, dan wel doordat men de eerste inkopen in het nieuwe boekjaar ter grootte van het voorraadtekort nog beschouwt als thuis te horen in het vorige juist afgesloten boekjaar. Met dit laatste zou men dan ten aanzien van de voorraad doen wat ten aanzien van andere kosten heel gewone praktijk is: door middel van transitorische balansposten worden kosten, gemaakt of betaald in het volgend jaar, maar bedrijfs-economisch behorende tot het voorgaande boekjaar, naar dat jaar teruggeschoven. Nu het dus nog slechts om zulke kleine nuances gaat en gewezen kan worden op de ten aanzien van overige kosten aanvaarde techniek om de scherpste van de invloed van de in wezen willekeurige balansdatum weg te nemen, lijkt het zeer goed mogelijk, dat ook geval 1, consequente toepassing van het ijzeren voorraadprincipe, genade vindt in de ogen van de rechtsprekende colleges.

Het is wellicht van niet te onderschatten belang, dat de Hoge Raad in étappes over de elementen van het ijzeren voorraadprincipe kan oordelen. Het wachten is nu nog op een eenvoudig geval, zonder complicerende bijkomstigheden, waarin de manco kwestie aan het oordeel van de rechtspraak zal worden onderworpen.

Volledigheidshalve nog even de consequentie van het oordeel van de Raad over punt c: hiermee is de basisprijs voor het toe te passen ijzeren voorraadstelsel gefixeerd, nl. de prijs, welke gold voor de balans op 1 Januari 1950.

Rotterdam.

R. BURGERT.

AANTEKENING

De wereldproductie van tabak

Bijna vijf eeuwen geleden, na de ontdekking van Amerika, nam de verspreiding van de tabak over de gehele wereld een aanvang. Gedurende lange tijd gold zij als geneesmiddel voor alle kwalen en eerst later diende zij de mens als genotmiddel. De huidige zegetocht van de tabak vindt zijn motivering in de algemeen menselijke behoefte aan prikkelende of opwekkende middelen enerzijds en aan verdovende middelen anderzijds. Aan deze unieke tweeslachtigheid heeft de tabak vermoedelijk in belangrijke

mate haar populariteit te danken ¹⁾. Onderstaand staatje, waarin het verbruik van tabak in enkele landen is vermeld, geeft van deze populariteit een indruk. De cijfers hebben betrekking op enkele vooroorlogse jaren en 1952. Latere cijfers voor het sigarëtenverbruik duiden er op, dat de populariteit van de sigaret in de Verenigde Staten iets aan het tanen is; het totale verbruik aldaar daalde van 98.813 mln' in het eerste kwartaal 1953 tot 87.900 mln in de overeenkomstige periode van dit jaar.

TABEL I.

Tabaksverbruik a)

Landen	In kg per hoofd der bevolking per jaar		Aantal sigaretten per hoofd der bevolking in 1952			
	1930	1952	Ver. Staten	2.447	Frankrijk	810
Ver. Staten	2,72	3,89	Gr.-Britannië	1.870	Turkije	730
Zwitserland	1,56	2,75	Zwitserland	1.449	Italië	650
Gr.-Britannië	1,59	2,62	Canada	1.240	Zweden	630
Duitsland	1,40	1,55	Oostenrijk	860	Duitsland	537
Frankrijk	1,19	1,33	Denemarken	833	Portugal	520

Verbruik in België en Nederland per hoofd der bevolking b)

	België			Nederland:	1931-	1938	1952
	1928	1939	1952		1940		
Sigaretten (stuks)	671	610	932	Sigaretten (stuks)	503	549	913
Rooktabak (kg)	1,61	1,71	1,20	Rook- en pruim-			
Cigarillos (stuks)	36	66	44	tabak (kg)	1,3	1,2	1,0
Sigaren (stuks)	34	21	14	Sigaren (stuks)	174	178	79

a) De gegevens zijn ontleend aan „La vie économique et sociale”.

b) De gegevens betreffende Nederland zijn ontleend aan het „Statistisch Zakboek” 1951/1952 en 1953 van het C.B.S. Het C.B.S. gebruikt bij de Nederlandse cijfers de omschrijving: „beschikbaar gekomen hoeveelheid”.

Productie.

Het ligt voor de hand, dat een dergelijke voorliefde voor de tabak in al haar vormen een stimulans voor de productie is. In vele landen is dit product dan ook ten nauwste met hun economie verbonden. Om enkele voorbeelden te noemen: meer dan 8 pCt van de totale oogstopbrengsten in de Verenigde Staten komt voor rekening van de tabak; in de totale export van Griekenland, Turkije en Zuid-Rhodesia heeft dit product een aandeel van resp. 42; 23 en 42 pCt. Momenteel wordt over de gehele wereld meer dan 3 mrd kg voortgebracht, tegen 2,6 mrd kg in 1930/1934. De voornaamste productielanden in volgorde hunner belangrijkheid zijn: de Verenigde Staten, China, Indië en Brazilië, waarvan eerstgenoemd land niet minder dan één derde der wereldproductie voor zijn rekening neemt. De gunstige resultaten van productiebevorderende methoden in de Verenigde Staten mogen blijken uit het feit, dat de gemiddelde oogst per ha aldaar in 1930/34 8,8 quintalen bedroeg, tegen 14,0 quintalen in 1950.

TABEL II.

Wereldproductie van tabak in bladen

Gebieden	1935/39		1945/49		1951		1952	
	in 1.000 ton	1930/'34 = 100	in 1.000 ton	1930/'34 = 100	in 1.000 ton	1930/'34 = 100	in 1.000 ton	1930/'34 = 100
Noord-Amerika	677	108	997	159	1.130	181	1.073	172
Lätjins Amerika	218	105	303	147	305	148	358	174
Azië en Oceanië	1.415	99	1.265	88	1.172	82	1.250	88
Europa a)	355	114	380	122	468	150	390	126
Afrika	65	108	100	166	133	221	111	185
Totaal b)	2.750	104	3.045	116	3.208	122	3.182	121

a) Inclusief Turkije.

b) Exclusief Rusland.

Het aandeel van de „flue-cured” tabak in de totale productie neemt geleidelijk toe; in 1920/24 beliep het 10 pCt, in 1935/39 20 pCt en thans 28,6 pCt. Dit verschijnsel houdt verband met de toeneming van het sigarëten-

¹⁾ Prof. Dr D. H. Wester: „Roken een gevaar?”, Uitgave I.V.I.O.

verbruik. Opmerkelijk is de daling van het aandeel der voor de sigarenproductie bestemde tabak, een daling, die voor een deel is toe te schrijven aan door de oorlog veroorzaakte productiemoeilijkheden in Indonesië en op de Philippijnen. In 1920/24 bedroeg dit aandeel nog 13,1 pCt der totale productie, thans nog maar 8,3 pCt.

De productie van bewerkte tabak is in de loop der jaren eveneens sterk gestegen; volgens het Belgische blad „La revue économique et sociale”, waaraan wij de gegevens hebben ontleend, is de wereldproductie ²⁾ van bewerkte tabak in 21 jaar tijds met 33 pCt toegenomen. Onderstaande tabel doet duidelijk uitkomen, dat deze productiestijging geheel voor rekening komt van de sigarettenproductie: de fabricage der overige tabaksproducten is nl. aanzienlijk gedaald.

TABEL III.

Fabricage van tabaksproducten

Jaar	Sigaretten	Sigaren en cigarillos	Rooktabak	Pruim- en snuiftabak	Totaal
(in duizenden tonnen)					
1930	385	78	361	99	922
1935	414	78	318	78	889
1940	571	81	316	71	1.039
1945	625	37	222	80	964
1949	856	49	225	67	1.196
1950	878	51	213	64	1.207
1951	904	49	217	58	1.229
(in pCt van de totale productie)					
1930	41,7	8,4	39,1	10,7	100
1935	46,6	8,8	35,8	8,8	100
1940	55,0	7,8	30,5	6,8	100
1945	64,8	3,8	23,0	8,3	100
1949	71,6	4,1	18,8	5,6	100
1950	72,7	4,3	17,7	5,4	100
1951	73,6	4,0	17,7	4,8	100
(1930 = 100)					
1930	100	100	100	100	100
1935	108	100	88	79	96
1940	148	104	88	72	113
1945	162	47	61	81	105
1949	222	63	62	68	130
1950	227	66	59	65	131
1951	235	63	60	59	133

Volgens genoemd blad liggen de oorzaken van de snelle ontwikkeling van het sigarettenverbruik op psychologisch en sociaal terrein. Genoemd kunnen worden: het jachtige tempo van het moderne leven, dat de voorkeur voor een veelvuldiger, maar per stuk geringer verbruik stimuleert; de trek van plattelandsbewoners — veelal pijp-, sigaar- rokers of pruimers — naar de stad en de invloed van de oorlog. Deze koersverandering bij de rokers heeft zich verankerd in de jonge generatie, die in het „sigaretten-tijdperk” is geboren en daardoor meer geneigd is haar keuze op sigaretten te bepalen.

²⁾ Met uitzondering van Rusland, enkele Zuid-Oosteuropese en enige gebieden in Azië en Afrika.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De toewijzing bij de 8 Juli door het Ministerie van Financiën gehouden inschrijving op schatkistpapier bedroeg voor jaarspromessen 100 pCt, voor 2 jaarsbiljetten 40 pCt en voor 5 jaarsbiljetten 15 pCt van de bedragen, waarvoor werd ingetekend. Het in totaal toegewezen bedrag wordt ook ditmaal door het Ministerie geheim gehouden. Volgens schattingen in marktkringen zou voor de drie genoemde termijnen het inschrijvingsbedrag achtereenvolgens ca f 200 mln, f 150 mln en f 150 mln, het totaal toegewezen bedrag derhalve f 250 à f 300 mln zijn geweest. Daar op de stortingsdag, 16 Juli, anderzijds ca f 100 mln papier vervalt, zou volgens deze cijfers — die pas over enkele weken enigszins geverifieerd kun-

nen worden — het Rijk per saldo toch een aanzienlijk bedrag aan additioneel papier ter beschikking van de beleggingzoekende geldmarktinstellingen hebben gesteld.

Dat bij laatstgenoemde beleggers inmiddels weinig tevredenheid heerst over de toewijzing, vindt zijn oorzaak dan ook niet zozeer in het totaal bedrag, dan wel in de verdeling er van over de verschillende termijnen. De toewijzing van 100 pCt op jaarspapier geeft geen aanleiding tot nieuwe vreemde, daar dit papier tot en met vorige week maandenlang in onbepaalde mate bij de Centrale Bank verkrijgbaar was. De attractie van de inschrijving bestond in de mogelijkheid langlopend papier te verkrijgen; juist daarvan is echter relatief weinig toegewezen. Weliswaar zal er bij de inschrijving voor deze termijnen enigermate gemajoreerd zijn, doch het feit dat kopers van nieuw 5 jaarspapier dit reeds onmiddellijk na de inschrijving op de markt kwijt konden met een agio van ca 1/4 pCt wijst er toch wel op, dat ook de „echte” vraag naar dit papier door de inschrijving lang niet ten volle werd bevredigd.

Het kan verkeren, ook op de geldmarkt. De actieve geldmarktpolitiek van het Ministerie was er de laatste jaren vnl. op gericht, de geldgevers in het lange papier te jagen. Thans willen de geldgevers, murw gemaakt, bij voorkeur lang papier kopen, maar geeft de Schatkist dit slechts mondjesmaat af. Waarschijnlijk durft laatstgenoemde instantie, dank zij de reeds bereikte semi-consolidatie d.m.v. middellang lopend papier, zich thans de weelde te veroorloven om bij haar geldmarktpolitiek in meerdere mate dan de afgelopen jaren het geval was, het accent te gaan leggen op *goedkoop* financieren, hetgeen een groter voorkeur voor zeer kort lenen meebrengt.

De kapitaalmarkt.

Nadat het koersniveau op de aandelenmarkt bijna twee maanden lang vrij stabiel was geweest, waarbij de algemene aandelenindex zich merendeels tussen 187 en 190 had bewogen, deed zich gedurende de verslagweek een snelle stijging voor, die genoemde index in één week bijna 5 punten omhoog bracht. Bij deze stijging was de invloed van buitenlandse aankopen weer duidelijk te constateren; hun effect overtreft bij voortduring dat van de nieuwe aandelenemissies, zodat van een koersdrukkende werking der laatste per saldo niets te bespeuren is. Het aantal dezer emissies vertoont de laatste tijd inmiddels wel een stijgende tendentie, waarbij opvalt dat naast emissies van ter beurse genoteerde fondsen, zoals de afgelopen weken de Wit's Textiel en Nierstrasz, ook meer en meer tot dusverre besloten n.v.'s een beroep op de publieke kapitaalmarkt doen (Riva, de beleggingsmaatschappij OBAM, en Simon de Wit).

Op de obligatiemarkt ontstond gedurende de verslagweek het gevoel, dat enkele zwaluwen in de vorm van een tweetal buitenlandse emissies nog geen zomer maken. Van belang hiervoor was vermoedelijk ook, dat het inschrijven veld, dat de reële betekenis voor de inkommarkt van de „liberalisatie van het kapitaalverkeer in de Benelux” omgekeerd evenredig is met de dikte van de koppen, waarmede deze in de pers werd aangekondigd. De individuele goedkeuring, die voor elke obligatie-emissie en plaatsing van een onderhandse lening van noemenswaardige omvang van te voren moet worden aangevraagd, betekent dat er in wezen door deze zgn. liberalisatie in dit opzicht niets is veranderd; ook tot dusverre waren dergelijke transacties nl. met speciale toestemming mogelijk.

Aand. indexcijfers.	2 Juli 1954	9 Juli 1954
Algemeen	190,6	195,9
Industrie	271,8	279,3
Scheepvaart	174,6	180,4
Banken	156,8	159,3
Indon. aand.	64,0	65,1
Aandelen.		
A. K. U.	227¾	224¾ ex. div.
Philips	246¼	261
Unilever	343	363½
H. A. L.	150	155
Amsterd. Rubber	82	86½
H. V. A.	117½	119½
Kon. Petroleum	424	439
Staatsfondsen.		
2½ pCt N.W.S.	78¾	78¾
3-3½ pCt 1947	99 ⁹ / ₁₆	99 ⁹ / ₁₆
3 pCt Invest. cert.	100 ¹ / ₁₆	100 ⁵ / ₁₆
3½ pCt 1951	102¼	102¼
3 pCt Dollarlening	95 ¹³ / ₁₆	95 ⁹ / ₁₆
Diverse obligaties.		
3½ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	102	101¾
3½ pCt Bataafsche Petr.	102 ¹¹ / ₁₆	102 ¹ / ₁₆
3½ pCt Philips 1948	102 ¹¹ / ₁₆	102 ¹ / ₁₆
3¼ pCt Westl. Hyp. Bank	99	98

J. C. BREZET.

RECENTE ECONOMISCHE PUBLICATIES

- De structurele kapitaalschaarste en de dollar*, door J. C. Ramaer. 187 blz.
- Indonesië en suiker*, door Prof. Dr A. Kraal. J. B. Wolters, Djakarta, Groningen, 24 blz., f 1,35.
- Publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie nu en straks*, door Mr W. van der Sluis. Uitgave van het C.N.V., Utrecht 1953, 39 blz., f 0,45.
- De toepassing van de Wet op de Ondernemingsraden*, door H. J. Vermeulen en B. Roolvink. Uitgave van het C.N.V., Utrecht 1953, 31 blz., f 0,45.
- Zeker is zeker*. Levensverzekering historisch, technisch, structureel, economisch, juridisch en fiscaal be-licht. Uitgave van de Voorlichtingscommissie uit het Levensverzekeringbedrijf, 86 blz.
- Supplement bij Belastingrecht voor het examen M.B.A. en S.P.D.*, door A. A. Wempe. J. Muusses, Purmerend, 12 blz., f 0,25.
- De Technische Raad van de Hoofdcmissie voor de Normalisatie in Nederland*. Ter gelegenheid van de 100ste vergadering is een boekje uitgegeven over de Technische Raad van de H.C.N.N. Het is ver-licht met foto's, beeldstatistieken, enz., 55 blz.
- Verwerking van appels en peren en daarop gerichte onder-zoeken in de Verenigde Staten van Amerika*. Contactgroep Opvoering Productiviteit. Januari 1954, 122 blz., f 6,—.
- Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Maastricht en omstreken van 1804 - 1954*, 24 blz.
- De contingenteeringspolitiek en hare invloed op de Indone-sische bevolking*, door Dr R. Saroso Wirodihardjo. Onverkorte uitgave van het proefschrift waarop de schrijver op 5 December 1945 aan de N.E.H. te Rotterdam promoveerde. Djakarta 1951, 268 blz., f 8,—.
- De dynamiek van het kapitalisme*. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van gewoon hoog-leraar in de algemene leer en geschiedenis van de economie aan de Katholieke Economische Hooge-school te Tilburg, op Maandag, 31 Mei 1954, door Dr. D. B. J. Schouten. Leiden 1954, 27 blz., f 1,50.
- Over economie en humaniteit*, door Prof. Dr T. P. van der Kooy. Wageningen 1954, 192 blz., f 7,90.
- Aspecten van de industriële sociale psychologie*, door Dr F. van Dooren. Utrecht 1954, 148 blz., f 5,90.
- Kwaliteit en productieverhoging*. Voordrachten gehouden door Ir J. van Ettinger, Ir J. C. Baan en Ir P. P. van Beek op de Efficiency-dagen 1953. Publicatie van de

De Nederlandsche Economische Hoogeschool orga-niseerde ter gelegenheid van haar 8e Lustrum een studie-conferentie over het onderwerp:

The balance between centralization and decentralization in managerial control.

Deze voordrachten, bewerkt door Drs H. J. Kruisinga, verschijnen binnenkort in boekvorm.

PRIJS GEB. F 9,—

Uitgave: H. E. Stenfert Kroese N.V. — Leiden

Nu reeds te bestellen bij:

DE WESTER BOEKHANDEL

Algemene Binnen- en Buitenlandse Boekhandel

Nieuwe Binnenweg 331
Telefoon 32076ROTTERDAM
Postgiro 18961

GESPECIALISEERD OP ECONOMISCH GEBIED

- Stichting Kwaliteitsdienst voor de Industrie en het Nederlands Instituut voor Efficiency. 1954, 34 blz., f 2,—.
- Herwonnen welvaart*. De betekenis van het Marshall-plan voor Nederland en de Europese samenwerking. 's-Gravenhage 1954, 229 blz., f 3,60.
- Bedrijfshuishoudkunde, Deel II. Het financieewezen der onderneming*, door Prof. Dr O. Bakker. 5e druk. Purmerend 1954, 254 blz., f 6,25.
- De zin van de concurrentie*, door Prof. F. A. Hayek. Uitgave van het Comité ter Bestudering van Orde-ningsvraagstukken. 1954, 16 blz., f 0,50.
- La régulation monétaire et le problème institutionnel de la monnaie*, door Jacques Rueff. 1954, f 3,40.
- Les comtes et le bilan des entreprises*, door Strohl. 1954, 472 blz., f 24,80.
- La politique contemporaine de sécurité sociale*, door Paul Durand. 1954, 644 blz., f 28,45.
- Les modèles macroéconomiques de séquence*. L'exemple de Lundberg, door E. Dargent. 1954, 152 blz., Coll. études et mémoires no 11, f 6,85.
- Financement, autofinancement et administration des grandes entreprises*, door Charles Corbin. Parijs 1954, 203 blz., f 11,70.
- Les salaires et le niveau de vie ouvrier en Belgique 1936 - 1951*, door Jacques Deprimoz. Parijs 1954, 328 blz., f 14,30.
- Das Nationalbudget; seine Bedeutung für die politische Strategie und das unternehmerische Handeln*, door Georg Strickrodt. Berlijn 1954, 102 blz., f 9,70.
- Die Rechtsstellung des Verwaltungsrates nach dem Aktien-recht der Vereinigten Staaten von Nordamerika*, door Andreas Escher. Basel 1954, 102 blz., f 15,45.
- Schmalenbachs dynamische Bilanz; eine kritische Unter-suchung*, door Wilhelm Rieger. Stuttgart 1954, 140 blz., f 6,20.
- Männer, Mächte, Monopole. Hinter den Türen der west-deutschen Wirtschaft*, door K. Pritzkolet. Düssel-dorf 1953, 430 blz., f 21,20.
- Die sowjetische Methode der Industrialisierung*, door K. A. Petrossjan. Berlijn 1953, 273 blz., f 6,20.
- Der Wettbewerb zur Senkung der Selbstkosten bei jedem Arbeitsgang*, door I. Sagrezki. Berlijn 1953, 92 blz., f 2,—.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 30 Juni 1954

Kas, Kassiers en Dag- geldleningen . . . f.	90.021.988.07	Kapitaal f.	49.000.000.-
Nederlands		Reserve "	19.500.000.-
Schatkistpapier . . .	484.600.000.-	Bouwreserve "	1.000.000.-
Ander Overheidspapier . .	70.113.140.73	Deposito's op Termijn . .	250.314.117.65
Wissels "	12.966.918.75	Crediteuren "	751.468.992.37
Bankiers in Binnen- en Buitenland "	38.499.505.50	Geaccepteerde Wissels . .	1.051.090.22
Effecten, Syndicaten en Waarden / "	72.505.812.91	Door Derden	
Prolongatiën en Voor- schotten tegen Effecten . .	31.667.732.92	Geaccepteerd "	1.334.424.28
Debiteuren "	272.321.478.08	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen . .	11.321.983.30
Deelnemingen (incl. Voorschotten) "	7.294.030.86		
Gebouwen "	5.000.000.-		
	<u>f. 1.084.990.607.82</u>		<u>f. 1.084.990.607.82</u>

Elk bedrijf, dat zich met export bezig houdt, voegt regelmatig nieuwe of verbeterde artikelen aan zijn

EXPORT-PAKKET

toe. Zendt ons, als dit geval zich voordoet, de specificatie en zo mogelijk een foto ter gratis opname in het succesvolle exportorgaan

NETHERL. TRADE BULLETIN

(met Engelse, Franse en Spaanse editie), dat dank zij zijn uitgebreide, zeer selecte verspreiding over de gehele wereld, reeds vele waardevolle contacten wist tot stand te brengen.

Redactie N.T.B., Postbus 42, Schiedam.

JUNI

Maandstaat per 30 Juni 1954

Debet

Kas, kassiers en daggeldleningen	f 134.421.494.12
Opbouwobl. en belastingcertificaten	f 54.867.303.75
Nederlands schatkistpapier	f 520.900.000.-
Ander overheidspapier	f 87.283.004.48
Wissels	f 29.130.661.59
Bankiers in binnen- en buitenl.	f 71.223.267.09
Effecten en syndicaten	f 26.129.066.81
Prolongatiën en voorschotten tegen effecten	f 78.292.840.43
Debiteuren	f 508.355.575.42
Deelnemingen (incl. voorschotten)	f 15.983.106.84
Gebouwen, safe-inrichtingen en inventarissen	f 1.-

f 1.526.586.321.53

Credit

Kapitaal	f 70.010.000.-
Reservefonds	f 46.500.000.-
Deposito's op termijn	f 167.035.246.65
Crediteuren	f 1.177.948.683.58
Geaccepteerde wissels	f 14.901.656.60
Door derden geaccepteerd	f 86.742.94
Overlopende saldi e.a. rekeningen	f 50.103.991.76

f 1.526.586.321.53

AMSTERDAMSCH E BANK

INCASSO-BANK

Wie een volledig inzicht wil krijgen met betrekking tot de mogelijkheden die er zijn op het gebied van het intern transport — en welke ondernemer van enig formaat heeft geen problemen op dit gebied? — die abonneer zich op het interessante maandblad

Verladen

waarin tevens expeditie-vraagstukken worden behandeld. Abonnementsprijs f 15.— per jaar (f 20.— incl. het weekblad „Bedrijfsvervoer”, dat het externe transport behandelt, technisch en economisch). Vraagt gratis proefnummers.

Adm. „Verladen”
Postbus 42 — Schiedam

Pakster-bonnen Expeditie-nummers Cantine-bonnen

of welk soort bonnen uw bedrijf ook behoeft, doorlopend genummerd met grote of kleine cijfers, aan rollen of zigzag-gevouwen pakken dan wel in boekjes of blokjes, geperforeerd of met ponsgat, met of zonder apparaten enz. enz., worden billijk en snel en in de voor u meest geëigende vorm geleverd door de

Kon. Ned. Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
Schiedam

INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT

Hoofdkantoor te Washington D.C.

UITGIFTE van
f. 40,000,000.- 15-jarige obligatiën
3 1/2 pCt. Nederlandse Guldenlening 1954

Voor deze uitgifte is vergunning verleend door de Nederlandsche Bank onder No. EZ 4333022 dd. 9 Juli 1954

Met verwijzing naar het prospectus d.d. heden berichten ondergetekenden, dat zij de inschrijving op bovengenoemde obligatiën openstellen op

DINSDAG 20 JULI 1954

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur te hunnen kantore te

Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage,

voor zover in genoemde plaatsen gevestigd,

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.
Amsterdamsche Bank N.V.
Banque de Paris et des Pays-Bas
De Twentsche Bank N.V.
Escomptobank N.V.
Heldring & Pierson
Hollandsche Bank-Unie N.V.
Hope & Co.
Incasso-Bank N.V.
Lippmann, Rosenthal & Co.
R. Mees & Zoonen
Nationale Handelsbank N.V.
Pierson & Co.
Rotterdamsche Bank N.V.

Amsterdam, }
Rotterdam, } 12 Juli 1954.
's-Gravenhage, }

Abonneert U op het maandblad

„Internationale Handel”

welk tijdschrift onmisbaar moet worden geacht voor elk bedrijf dat zich met export bezig houdt. Abonnementsprijs f 12.50 per jaar

UITGAVE: H. A. M. ROELANTS — SCHIEDAM